

ESTUDI
L'ús social del temps
a Barcelona

INFORME QUALITATIU

E S T U D I

L'ús social del temps a Barcelona

INFORME QUALITATIU

Regidoria Nous Usos dels Temps de l'Ajuntament de Barcelona
Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona - IERMB

Direcció
Carme Miralles-Guasch
Elena Sintes Pascual

Assessorament tècnic
Eva Freixa Ors

Editat per
Regidoria Nous Usos del Temps
Ajuntament de Barcelona

1ª Edició novembre 2006
Ajuntament de Barcelona
Direcció Comunicació Corporativa i Qualitat
Sector Serveis Generals

www.bcn.cat/nust

L'estudi sobre L'ús Social del Temps a la ciutat de Barcelona és el primer que s'ha realitzat observant el factor: ús social del temps. Aquest estudi ens aporta molta informació sobre quines són les estratègies en l'ús dels temps que utilitzen les dones i els homes de Barcelona. I ens permet saber quines són les seves percepcions i les diferències en l'organització de les diverses esferes temporals.

Podem afirmar, amb les dades d'aquest estudi a la mà, que Barcelona es caracteritza per una elevada autocontenció. Barcelona, té un elevat índex d'integració i autocontenció de les principals activitats quotidianes. Així, les dades de l'estudi ens mostren una preferència dels barcelonins i barcelonines per l'espai proper; el barri. Al barri fan les compres d'aliments, vestits i calçats, i les activitats d'oci, de lleure i esport. Les activitats al propi barri s'intensifiquen.

La proximitat és un valor en alça en una societat on el temps esdevé un bé limitat i les persones tenen la sensació de no poder-lo gestionar.

No poder gestionar el temps, no sentir-lo com a propi, és un factor de discriminació social i econòmica que afecta sobretot a les dones per la diferència substancial que existeix amb els homes, que disposen d'un crèdit il·limitat d'hores per a la projecció social, en una societat en què les regles del joc continuen sent sexistes. Canviar-les, comporta canviar les actituds socials i personals respecte al valor de l'ús del temps. Comporta considerar els Usos del Temps una qüestió social.

És per aquest motiu que l'Ajuntament de Barcelona, des de la Regidoria de Nous Usos del Temps, té endegats diferents estudis i projectes de bones pràctiques que contemplin l'harmonització de la gestió del temps que les persones poden fer en diferents àmbits on s'ha d'invertir temps: el barri, el treball, la mobilitat, els desplaçaments, l'escola i tot un seguit d'activitats que conformen la nostra vida quotidiana.

Els resultats d'aquest estudi conformaran un més dels elements que ens ajuden i ens serveixen per al desenvolupament i la implementaria d'accions de polítiques públiques dels usos socials del temps.

Hem de repensar les nostres ciutats i els nostres ritmes de vida des d'aquesta nova perspectiva: el temps és un dret de les persones: Homes i Dones.

El nostre objectiu és situar el temps de les persones en el centre d'un nou model d'articulació social. Perquè Barcelona batega amb el teu temps, el temps de les persones.

Jordi Hereu
L'Alcalde de Barcelona

Imma Moraleda
Regidora dels Nous Usos del Temps

Sumari

Introducció	7
Primera part: Grups de discussió	8
1. Temps de treball mercantil.....	9
1.1. L'activitat laboral	9
1.1.1. El treball mercantil i els estudis.....	9
1.1.2. El treball mercantil.....	10
1.1.3. El treball mercantil i la jubilació	11
1.2. Les hores de treball mercantil: l'horari	12
1.2.1. L'horari i el tipus de jornada	12
1.2.2. Treball en cap de setmana.....	16
1.2.3. Conciliació del temps de treball mercantil amb la resta de temps.....	17
1.3. Temps de desplaçament en el treball mercantil	20
1.3.1. Treballar al mateix barri o municipi de residència.....	20
1.3.2. Treballar i viure a municipis diferents	22
2. Temps de treball familiar domèstic.....	24
2.1. Tasques domèstiques i familiars.....	26
2.1.1. Compres.....	26
2.1.2. Cuinar.....	29
2.1.3. La neteja.....	30
2.1.4. Cura de persones dependents	30
2.2. Distribució de tasques	31
2.2.1. Ajuda externa	33
2.3. Hores de dedicació al treball familiar domèstic	34
2.4. Conciliació del temps familiar domèstic amb els altres temps	35
3. Temps lliure i de lleure	36
3.1. Disponibilitat de temps	37
3.2. Activitats de lleure.....	42
3.2.1. Activitats de lleure a casa.....	43
3.2.2. Activitats de lleure fora de casa.....	45
4. Temps de la ciutat	49
4.1. La ciutat de Barcelona.....	49
4.1.1. Viure a la ciutat o fora de la ciutat	51
4.1.2. El barri i els serveis de proximitat.....	53
4.2. Horaris de la ciutat	55
4.2.1. Horaris dels transports públics.....	55
4.2.2. Horaris comercials	56
4.2.3. Horaris de la resta de serveis	58

Segona part: Entrevistes exploratòries.....	59
5. Temps de treball mercantil.....	60
5.1. Horaris	60
5.2. Desregularització d'horaris.....	61
5.3. Tipus de jornada laboral.....	61
5.4. Exclusió	62
6. Temps d'estudi.....	62
7. Temps de treball familiar domèstic.....	62
7.1. Delimitació de les activitats del temps de la llar.....	63
7.2. Conciliació.....	63
7.3. L'únic temps que no s'adapta és el temps de treball?	64
8. Temps lliure i de lleure	64
8.1. Diferències socials en el temps de lleure	64
8.1.1. Immigració	65
8.2. Percepció de manca de temps.....	65
9. Temps de desplaçament	65
9.1. Mobilitat en temps de lleure	66
10. Temps de repòs.....	66
11. Temps de la ciutat	67
11.1. Com està organitzada la ciutat	67
11.2. La ciutat dels no residents	67
11.3. Superposició d'usos a la ciutat.....	67
11.4. Espais de proximitat.....	68
11.4.1. Ocupació de l'espai públic.....	68
11.4.2. Turistes	68
12. Propostes de millora dels experts	69
Conclusions.....	70
Annex metodològic	76

Introducció

L'estudi sobre L'ús social del temps a Barcelona, realitzat per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona per encàrrec de la Regidoria dels Nous Usos del Temps a la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona, combina l'anàlisi de tècniques d'investigació quantitatives i qualitatives. L'informe que ara es presenta recull els resultats de la part qualitativa de l'estudi i té per objectiu aprofundir en la comprensió de l'ús del temps a la ciutat i en com la població viu aquest ús.

D'aquesta manera es pretén complementar la informació del primer informe, en què es caracteritzava l'ús social del temps a la ciutat partint del tractament de les dades de l'Enquesta de condicions i hàbits de vida de la població. Aquests dos documents conformen un diagnòstic general de l'ús del temps a Barcelona en les diferents dimensions que configuren la vida quotidiana de la població.

El temps s'estructura de forma diferent a cada etapa del cicle vital. Així, en el primer informe es comprova que l'edat és el factor que determina més clarament l'ús del temps i la forma com s'organitza la convivència de les activitats diàries. L'edat, per tant, és la variable segons la qual s'ha dissenyat l'anàlisi qualitativa.

Els materials analitzats s'han generat a partir de quatre grups de discussió formats per ciutadans i ciutadanes de diferents districtes de la ciutat de Barcelona, agrupats en funció de la seva edat (veure annex metodològic).

L'anàlisi s'ha estructurat en les quatre grans esferes temporals detectades en l'informe quantitatiu:

- El primer capítol recull les argumentacions sobre el temps de treball mercantil. S'hi tracten els temes que els participants en els grups de discussió han assenyalat amb relació a l'activitat laboral, les hores de treball i els desplaçaments.
- En el segon capítol s'analitzen les reflexions sobre el temps de treball domèstic, especialment les activitats que es realitzen, la distribució de les tasques i el temps que s'hi dedica.
- El tercer capítol tracta de les diferents dimensions del temps lliure i de lleure, la seva disponibilitat i les activitats que s'hi realitzen.
- El quart capítol analitza els discursos sobre el temps de la ciutat.
- Finalment, l'informe es tanca amb un annex metodològic.

PRIMERA PART

Grups de discussió

1. Temps de treball mercantil

El treball mercantil té un paper central en la configuració de la vida quotidiana de les persones. Aquest temps constitueix un element bàsic per a la qualitat de vida, ja que determina, en bona part, els ingressos econòmics i la posició social de la població. Però la importància de l'activitat laboral va més enllà de la seva remuneració; és l'eix sobre el qual s'organitza la jornada diària. Les circumstàncies temporals de cada individu difereixen enormement en funció de si treballa o no, de les característiques horàries de la seva feina i del moment del cicle vital en què es trobi. Dels grups de discussió se'n desprèn que a mesura avança l'edat canvia la forma en què aquesta activitat es concilia o s'enfronta amb la resta d'activitats quotidianes, alhora que també canvia la forma en què les persones ho perceben i viuen.

1.1. L'activitat laboral

Quina importància té l'activitat laboral en la configuració de la jornada diària? Com influeix en la resta d'activitats quotidianes? Si bé, d'entrada, sembla evident que el treball mercantil és l'eix central de l'organització diària, una anàlisi més detallada detecta que depèn força de l'edat i de les característiques familiars dels individus. Per a moltes persones, la inserció al mercat laboral es combina amb els estudis i es viu com a complement econòmic per satisfer les necessitats personals i d'oci. A mesura que avança l'edat, l'activitat laboral va adquirint més i més importància en la vida dels ciutadans i ciutadanes, fins al punt d'esdevenir l'activitat central de la jornada, rellevància que desapareix en el moment de la jubilació.

1.1.1. El treball mercantil i els estudis

L'activitat principal dels participants en el grup de debat d'entre 16 i 24 anys –sobretot entre els més joves del grup– és l'estudi. Els joves que combinen l'estudi amb algun treball remunerat perceben aquesta feina, en general, com a provisional mentre estan estudiant. Per a ells, el treball mercantil és una simple font d'ingressos que els permet de no dependre econòmicament, i exclusivament, de la paga setmanal dels seus pares. El tipus de feines que acostumen a realitzar durant aquest període són de baixa qualificació, com, per exemple, fer de cangur i treballar com a dependents o dependentes en algun comerç del barri.

Participant (P): Yo ya he trabajado cuidando niños.

Moderadora (M): ¿Cuidando niños te gustaría trabajar?

Participant (P): ¡Sí! Ahora sí, si estuviera estudiando, sí. O si no estuviera estudiando, empezaría a trabajar de verdad...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

També es donen situacions similars en alguns dels participants més joves del grup, d'entre 25 i 44 anys. Alguns d'ells encara no han entrat a formar part del mercat laboral perquè estan acabant els estudis, i d'altres treballen i estudien; és a dir, combinen les dues activitats alhora. En aquest segon cas, sovint es tracta de feines precàries.

... Jo ara estic acabant la carrera i... només em queden dues assignatures. Al matí faig unes pràctiques; dilluns i dimecres a la tarda vaig a classe... i la resta de dies tinc una beca que... que és això que dèiem, combino els horaris...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Tot i realitzar feines de caràcter puntual per tal de poder disposar d'independència econòmica, hi ha joves estudiants que declaren la voluntat de tirar endavant els estudis, ja que els consideren fonamentals per al seu futur. Els joves, tant si estan estudiant com sinó, consideren que la formació és molt important per poder tenir una bona feina en un futur. Creuen que si tenen un bon lloc de treball podran dedicar menys hores a la feina, en comparació amb ocupacions menys qualificades.

...Yo lo sé porque mi tía... trabaja menos que mi padre y... mi tía trabaja en Cáritas y trabaja poquito, 4 o 5 horas al día. Y luego, ya mi padre trabaja 8 o más horas a veces. Como ella tiene más estudios que mi padre, cobra más, trabaja menos...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

També s'observa l'opinió inversa. Alguns dels joves participants en el grup de debat que es dediquen exclusivament a estudiar consideren més avantatjós treballar que no pas dedicar el seu temps als estudis.

M: ¿Y... qué te gustaría hacer que no estás haciendo ahora?

P: Ahora mismo, ¡trabajar! Me gustaría trabajar.

M: ¿Y por qué no trabajas?

P: Ya estoy buscando. Estoy en ello. A ver qué me sale...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Els joves que ja fa temps que estan treballant de manera estable consideren que haurien d'haver continuat estudiant, o que potser haurien de reprendre els estudis més endavant. No obstant això, veuen difícil poder combinar les dues activitats. Pensen que si continuessin estudiant, les seves condicions laborals podrien millorar.

...A mí me gustaría estudiar algo, hacer oposiciones... pero, ¿qué pasa? Los horarios no te lo permiten. Ya que se te pasa por la cabeza... media jornada, pues sí. Entonces sí que te sacrificas. Trabajas por la mañana y por la tarde estudias, porque en muchas escuelas sí que tienen horario de tarde...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

1.1.2. El treball mercantil

Quan l'activitat laboral adquireix més importància és entre els 25 i els 64 anys d'edat. En aquesta etapa de la vida, el treball mercantil ocupa una part central de la jornada diària, i d'ell en depèn l'organització de la resta de la jornada. Els conflictes de conciliació sorgeixen, sobretot, quan es tenen fills. En aquest cas, és quan hi ha més queixa de manca de temps personal, ja que la feina i la família absorbeixen totes les hores del dia. Sovint, els participants en els grups de discussió reclamen temps personal per poder realitzar activitats per a ells mateixos, com ara cursos per millorar la seva formació.

...Ella pot fer les vuit hores com vulgui. De fet, així rendien més. L'empresa ho tenia estudiat. L'angoixa que tu tenies, ja la deixaves de tenir, perquè podies portar el teu fill a l'escola, o a l'inrevés, perquè a tu t'interessava entrar a les vuit del matí perquè no tens fills i el que vols... és tenir la tarda lliure... això feia que el personal estigués content...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

En el grup d'edat de més de 65 anys, el temps de treball mercantil queda reduït al mínim, ja que la majoria dels participants estan en plena etapa de jubilació. Si treballen, fan petites feines de manera puntual, com a favor o com a ajuda. De manera excepcional, hi ha qui continua amb la seva activitat laboral de forma quotidiana, tot i tenir edat per estar jubilat. Si continuen treballant és perquè les condicions laborals i la tipologia de la feina s'adapta a les seves necessitats i a les limitacions pròpies de l'edat.

P: ...El meu cas és diferent, perquè jo tinc 70 anys i encara treballo, i és clar, jo aquestes experiències encara no les tinc.

M: Com és que té 70 anys i encara treballa?

P: Bé, mira, jo estic contenta, perquè em volen i jo m'hi trobo bé. És una feina que és còmoda i plego cada dia a les 7, i els divendres a les 2, i per això he dit que sí, que sí... I tinc temps per fer moltes coses...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

1.1.3. El treball mercantil i la jubilació

Arribada aquesta etapa de la vida, és a dir, la jubilació, el temps de treball mercantil deixa de tenir importància, ja que la majoria de les persones, quan arriben a l'edat de jubilar-se, deixen del tot la seva activitat mercantil i destinen el temps que dedicaven al treball a d'altres activitats: principalment, a ajudar les seves famílies o a fer activitats de lleure.

Dins del col·lectiu de jubilats, els més joves, en especial els prejubilats i prejubilades, poden fer moltes activitats, perquè, a diferència de les persones d'edat més avançada, gaudeixen d'una bona salut.

P: ...Després hi ha una altra cosa, tampoc no ens el sabem organitzar, oi?

P: Perquè és una mica el que et deia abans, que volem fer massa coses.

O sigui, jo, per exemple, porto una agenda, i maleïda agenda! Hi apunto 15 coses. Home, potser no n'hauria d'apuntar 15 si només en puc fer 5. Doncs, llavors, és clar, hi he apuntat 15 coses...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

És interessant observar que les persones jubilades consideren que les condicions de treball actual són molt diferents de les condicions de treball que tenien els joves de la seva generació. Creuen que els hàbits de treball han variat molt respecte dels de la seva joventut. Abans, quan les dones es casaven, es quedaven a casa, i si treballaven fora de casa, ho feien menys hores que ara. Ara expliquen que les dones, un cop casades, continuen treballant les mateixes hores fora de casa que quan eren solteres i, per tant, no poden dedicar tant de temps a la família i a les feines de la llar com anys enrere.

És que abans ens casàvem i deixàvem de treballar o fèiem feines de molt poques hores. I ara es casen i treballen moltes hores. Ara les dones són molt més independents...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Els participants del grup de debat de més de 65 anys pensen que, en termes de seguretat laboral, s'ha avançat molt respecte de la seva joventut, ja que ara tots els treballadors i treballadores poden tenir accés a la Seguretat Social i pensions de jubilació.

P: ...És que el món ha canviat molt.
P: És que la Seguretat Social també ha donat molta seguretat a la gent.
Abans, si et posaves malalt, pensaves: «A veure si podrà venir el metge...»
P: I també les pensions han resolt una mica el problema.
P: Hi ha moltes coses que abans no hi eren.
P: Abans, per exemple, la gent no cotitzava.
P: Jo vaig estar molts anys sense cotitzar, fins que ho van obligar a fer...
(Grup de discussió de 65 anys i més)

1.2. Les hores de treball mercantil: l'horari

El temps de treball mercantil s'identifica amb l'horari. Per als participants en els grups de discussió, aquesta és la variable principal que caracteritza el temps dedicat a l'activitat laboral i que condiciona, en bona mesura, la resta d'activitats diàries. Els diferents grups coincideixen a considerar que les jornades laborals són massa extenses i els horaris de treball excessivament rígids, si bé es viu de forma diferent segons l'edat i l'estructura de la llar. També manifesten que s'estimen més compensar les hores extra amb temps que no pas amb diners.

1.2.1. L'horari i el tipus de jornada

Es considera que les jornades de treball són excessivament extenses. Aquesta és una percepció present en l'argumentari de tots els grups de discussió en edat activa, excepte pel que fa als joves que només treballen i que no tenen dificultats per compensar el temps de treball amb la resta d'activitats.

La jornada diària de les persones d'entre 25 i 64 anys està molt marcada per la quantitat d'hores que dediquen al temps de treball mercantil. Creuen que dediquen massa temps a les obligacions laborals i no tot el temps que caldria a la seva família. En aquest sentit, constaten que Espanya té els horaris laborals més extensos de la Unió Europea, però, en canvi, és el país amb el nivell de productivitat més baix.

P: ... La proporció del temps que dediques a la família i del que dediques a la feina és desproporcionat. Hauries de dedicar menys temps a treballar i més temps a tu mateix i a la família...
(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

P: ... a més a més, penso que el nostre país és un dels que té l'horari de treball més llarg d'Europa...
P: ... i el que rendeix menys.
P: Fa poc ho van dir a les notícies; que és el país que treballa més i, en canvi, el que rendeix menys...
(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Per contra, en el grup d'edat de més de 65 anys s'exposa que abans, en el temps de treball de la seva joventut, els horaris laborals eren molt més llargs que ara. Afirmen que sovint sortien de casa a les vuit del matí i no hi tornaven fins a les deu o les onze de la nit. Tot depenia de l'ofici, però treballar dotze hores era força habitual. Consideren que actualment es treballa menys hores i que la gent disposa de més temps lliure que quan ells eren joves.

M: ... Treballaven més o menys?

P: Més!!!

M: Més hores?

P: Sí, més hores.

P: Depèn de l'ofici.

P: Normalment 12 hores.

P: Ara, jo veig que la gent té molt més temps que abans...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Segons els entrevistats, la durada excessiva de les jornades és conseqüència de diversos motius:

- En primer lloc, consideren que les jornades laborals tan extenses són fruit de la manca d'organització per part de les empreses. Creuen que si es millorés l'organització del temps i de les tasques a escala empresarial, es podria guanyar productivitat amb menys temps de dedicació.

Consideren que treballar més de vuit hores no és eficient, ja que a mesura que augmenta el nombre d'hores de treball, disminueix la concentració. Insisteixen en el fet que s'hauria de promoure una reducció de les jornades de treball, però aconseguint la mateixa productivitat que si es treballessin les vuit hores.

...Però treballar nou hores i mitja... intensament, surts que no saps gaire on tens el cap... perquè és un esforç... sigui físic o sigui... intel·lectual, o sigui... penso que... són moltes hores, i crec que si les jornades són de vuit hores és per alguna cosa... que llavors també ens hauríem de plantejar si haurien de ser de menys, oi?...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els participants del grup d'edat d'entre 45 i 64 anys consideren que si l'horari laboral fos més intensiu, es treballaria amb més eficàcia i no tant prolongadament, la qual cosa evitaria pèrdues de temps i els horaris laborals podrien ser més curts. Pensen que el fet d'estar més hores a la feina no vol dir que es treballi més.

...No treballa més el que treballa de nou a nou, sinó el que quan treballa, realment hi posa els cinc sentits i utilitza quatre hores més ben aprofitades que deu un altre. Per tant, acabarà perdent el temps...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

- En segon lloc, s'opina que en les jornades partides, la pausa per anar a dinar és massa llarga, ja que algunes persones hi dediquen dues hores.

P: ...A la contraportada del diari va sortir un senyor que parlava justament d'això que tu parlaves...

P: Hi havia gent que dedicava tres hores a dinar, i jo vaig pensar: «Aquest no m'està retratant a mi». Perquè jo tinc una hora per dinar i encara me'n sobra.

P: No, però així hi ha moltes empreses. El meu germà, fins ara fa quatre dies, treballava de nou a una, i no sé si... no vull dir mentides, em sembla que de quatre a vuit. I es veu que... fa quatre dies ho van comentar amb l'empresa i tal, i ho van poder canviar, i ara fa de nou a dues i de quatre a set.

P: I tenen dues hores.

P: Que és més raonable. Que fins i tot dues hores..., jo penso que és massa per menjar, no? És molt de temps per dinar...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Amb tot, aquest és un costum força arrelat. Això es constata sobretot en el grup d'edat més jove, que es mostra menys preocupat per la durada de la seva jornada, i que en alguns casos prefereix disposar de suficient temps al migdia per anar a dinar a casa. En aquests casos, hi ha qui té la possibilitat de quedar-se a dinar a la feina, però no ho fa perquè considera que se li faria el dia massa llarg i dina a casa, amb la qual cosa provoca un allargament de la jornada laboral per la tarda. Fins i tot hi ha joves participants en el grup de debat que tenen la possibilitat d'adaptar l'horari a les seves necessitats i que, en molts casos, fan horari partit i una pausa llarga per dinar.

...Cuando me contrató, me dijo que cuánto tiempo necesitaba yo..., si quería quedarme a comer en el trabajo o ir a casa. Él me ofrecía una hora para comer allí y seguir, pero yo le dije que no, que prefería dos horas e irme a comer a casa.

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

- En tercer lloc, es considera que les jornades són massa extenses a causa de l'allargament de l'horari de treball a l'hora de sortida. Els participants d'entre 16 i 24 anys exposen que, segons el tipus de feina i segons l'empresa on treballen, tot i tenir un horari laboral fix, l'hora de sortida pot variar en funció de la feina que hi hagi en aquell moment, sobretot si treballen en llocs d'atenció al públic. Sovint, les hores que fan de més els les paguen com a hores extra, però, tot i així, consideren que no els compensa, perquè es passen totes les hores del dia treballant.

...Es que yo... depende también. A ver, mi horario es de 8 a 2 y de 3 a 6, pero claro, como he dicho ya, trabajo en un servicio técnico, entonces si... tu encargado te quiere chingar, te va a dar una nota a las 6 de la tarde de adónde tienes que ir, y vas a llegar al taller a las 8 de la noche y te vas a ir a casa a las 9...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Els participants del grup de debat d'entre 25 i 44 anys declaren que, sovint, hi ha una diferència entre les hores indicades a la nòmina i les hores de treball que fan realment al llarg de la setmana. En molts casos es fan hores extra no reconegudes ni remunerades com a tals. Es queixen, perquè l'hora de començar a treballar si que és clara; en canvi, l'hora de sortir, moltes vegades no ho és, i sol ser més tard de l'hora convinguda.

...Perquè molta gent diu: jo treballo vuit hores, però... al cap i a la fi, no són vuit, sinó que n'acaben fent... nou o deu i... hi ha hores extra o no, però estic convençut que la majoria d'aquesta gent... la meva companya, diu: «No, jo treballo vuit hores» o, n'acaba fotent deu, o dotze, de vegades... si pogués canviar això i tenir... un o dos dies lliures més... a la setmana, al mes, al final de mes seria fantàstic!...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Consideren que si es treballa més hores de les que marca el contracte, el temps que es dedica de més al treball mercantil s'hauria de recuperar mitjançant dies lliures, perquè, en molts casos, encara que es facin hores extra, no es recompensen econòmicament, i el fet de poder disposar de dies festius és una altra manera d'obtenir una recompensa per les hores treballades de més.

...Por ejemplo, ahora no hay mucha faena, entonces me dejan irme. Pero si hay mucha faena, me hacen trabajar. A lo mejor me mandan 3 notas y... a las 6, que es tu hora, no vas a plegar. En cambio, yo tengo que acabar del sitio, irme al taller, cambiarme e irme a casa. Que es aún más tiempo que pierdes. Me lo pagan, vale, pero llega un momento en que... ¡joder! ¡Estoy totalmente jodido!...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

- Finalment, en quart lloc, el treball i les hores que es dediquen al temps de treball mercantil es relaciona amb un cert prestigi social. Els entrevistats opinen que a la nostra societat tenir una jornada laboral extensa dóna prestigi social. En alguns casos expliquen que hi ha companys de feina que mai no tenen gens de pressa per tornar a casa a la tarda, ja que, socialment, sortir tard de la feina està ben considerat.

P: ... Hi ha qui no té pressa per tornar a casa.

P: Sortir tard sembla que sigui...

P: O que treballes més.

P: Llavors, sembla que treballis més i sembla que t'hagin de pagar més i no sé què...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

D'altra banda, es constata que en l'imaginari col·lectiu hi ha un patró comú de jornada i d'horari ideals.

- Una primera característica d'aquesta jornada tipus és la preferència per les jornades continuades, en detriment de les jornades partides. Els participants en els grups de debat de tots els grups d'edat coincideixen a afirmar que la millor jornada laboral és la que té un horari continuat i, si pot ser, només en torn de matí, des de les 8 del matí fins a les 3 de la tarda, amb una pausa per esmorzar.

...Sí, hacerlo todo de golpe y tener la tarde libre. Yo lo hago los viernes, y se nota muchísimo. Parece que tenga un día más los fines de semana. Eso es lo único bueno que tengo. Los viernes al mediodía, yo cojo y me voy tranquilo para casa. Que también, si tengo que trabajar, me tengo que quedar...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

En cas que la jornada laboral sigui partida, entre el matí i la tarda, s'argumenta que la pausa per anar dinar hauria de ser raonable, i no de dues o tres hores com és el cas a moltes empreses, perquè aleshores aquesta pausa del migdia provoca que la jornada s'allargui molt per la tarda.

El meu germà, fins ara fa quatre dies, treballava de nou a una, i no sé si... no vull dir mentides, em sembla que de quatre a vuit. I es veu que... fa quatre dies ho van comentar amb l'empresa i tal, i ho van poder canviar, i ara fa de nou a dues i de quatre a set. I tenen dues hores. Que és més raonable. Que fins i tot dues hores..., jo penso que és massa per menjar, oi? És molt de temps per dinar...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

- La segona característica de la jornada ideal és la preferència pels horaris de treball fixos, amb una certa flexibilitat quant a les hores d'entrada i de sortida. En general, es creu que els horaris fixos permeten delimitar millor l'espai de treball i separar-lo de la resta d'esferes vitals.

...Mai no m'emporto feina a casa. En canvi, quan pots tenir una feina pel teu compte..., t'angoixes... Almenys a mi, personalment, m'angoixava molt més estar constantment pensant-hi. El cap de setmana sempre treballava... Potser és una cosa personal, eh, que no em sé organitzar bé els horaris i llavors acabo dedicant-t'hi totes les hores, oi?... potser no aprofito tant les hores...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els joves participants en el grup de debat d'entre 16 i 24 anys que encara estan estudiant, en parlar de l'horari laboral que els agradaria tenir quan entrin al mercat laboral, declaren que voldrien tenir un horari laboral fix, treballar dins d'un horari marcat i poder marxar cap a casa sense haver de pensar en el treball mercantil fora d'aquest horari preestablert.

P: ... No me importaría levantarme a las 6.

P: Yo, de 6 a 3.

M: O sea, ¿el mismo que haces ahora estudiando? ¿Sí o no?

P: Sí

M: ¿Es el mejor horario de trabajo?

P: ¡Yo pienso que sí!

P: Yo también...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

1.2.2. Treballar en cap de setmana

En general, els participants dels grups de debat dels diferents grups d'edat treballen de dilluns a divendres i només, en algun cas, treballen o han treballat en dissabte. El treball en dissabte es percep negativament i no agrada gaire, tot i que, en alguns casos, els més joves hi estan disposats, sempre i quan sigui de forma puntual.

...Yo he trabajado los fines de semana, ¡solo! Pero no sé... Los fines de semana que no me los toquen! Alguna vez sí, sí que hago alguna faenilla por mi cuenta y eso.

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Treballar en dies festius es percep de forma molt més negativa. En tots els grups d'edat es comparteix l'opinió que és del tot innecessari que els centres comercials obrin els diumenges i festius, ja que aquest fet provoca que molta gent hagi de treballar aquests dies. Opinen que, actualment, les ofertes de feina en aquest sector obliguen a treballar els diumenges o els dies festius. Creuen que treballar en diumenge és fer un pas endarrere, i consideren que tothom ha de tenir un dia de festa a la setmana. Pensen que els diumenges només s'haurien d'oferir els serveis bàsics, i que els grans centres comercials no haurien d'obrir com si fossin centres d'oci.

...Además, yo no considero correcto trabajar los domingos, porque de esa manera obligan a los que no trabajan a... que todavía buscan más horas de trabajo. Y luego tú tienes problemas a la hora de buscar trabajo. Porque, a lo mejor te exigen que trabajes un domingo. Nadie quiere trabajar un domingo. Es que no sé adónde vamos a llegar...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Els participants en els grups de debat coincideixen a considerar que el col·lectiu més perjudicat amb relació als horaris laborals són els comerciants i els botiguers.

Aquestes persones treballen jornades molt extenses, incloent-hi els dissabtes i alguns dies festius. Per aquest motiu, els ciutadans i ciutadanes del grup d'edat d'entre 45 i 64 anys no estan d'acord amb el fet que els comerços i els centres comercials obrin els diumenges i els dies festius.

...Gent que treballa els caps de setmana, doncs, fantàstic. Però el que no pot ser es demanar a la gent que treballi de dilluns a dissabte i llavors posar-los els diumenges. A l'època aquesta de Nadal, de desembre, que els botiguers no tenen cap dia lliure i arriba un moment en què estàs súper estressada, perquè són hores i hores i hores, i donar més hores...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

En cas de treballar en cap de setmana, els participants en els grups de debat consideren del tot necessari compensar els dies festius treballats amb dies de festa a escollir pel treballador o treballadora. Consideren que d'aquesta manera es compensaria l'esforç que suposa treballar en cap de setmana o en dia festiu. Tot i així, els autònoms i els petits propietaris, especialment els botiguers, no ho poden fer.

...Els horaris d'infermera i així, que em comencen a dir els dies de vacances que tenen i dic: «Avia'm, com pot ser?». I llavors veig que si un dia fas guàrdia, ja en tens dos, i llavors els ajuntes i no sé què, i llavors aquestes, és clar, quan treballen van més... més de cul que jo...Treballen un dia i dos no. I dius bueno, si els caps de setmana que...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Malgrat hi hagi una opinió generalitzada sobre l'obertura innecessària dels comerços en dies festius, no es creu el mateix respecte d'altres equipaments. Es considera lògic que la gent demani certs serveis els caps de setmana, com ara les biblioteques, per exemple. Demanar que una biblioteca obri el cap de setmana és un servei necessari per a la població, però consideren que un centre comercial no és un servei de primera necessitat.

... Jo treballava en una biblioteca i la gent em preguntava: «Obriu el cap de setmana?» I jo deia: «No, aquesta no obre el cap de setmana, n'hi ha algunes que sí que obren.» Però bueno, la gent demana serveis els caps de setmana. Per comoditat, perquè...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

1.2.3. Conciliació del temps de treball mercantil amb la resta de temps

La preocupació principal en l'esfera del treball mercantil és l'horari laboral. Hi ha la percepció que una feina amb un horari pautat, amb una hora d'entrada i una hora de sortida preestablertes, facilita el fet que el temps dedicat a l'activitat laboral estigui perfectament acotat i permet de conciliar millor el temps de treball mercantil amb la resta d'activitats.

...Crec que potser desgasta molt més un treball... a casa, que no pas uns horaris marcats, perquè si tu... o sigui... o et saps delimitar molt bé les hores o arriba un moment en què estàs treballant tot el dia, i te'n vas a dormir i saps que tens allò pendent...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Les persones participants en els grups de discussió, sobretot les que tenen obligacions familiars, valoren positivament el fet que algunes empreses no tinguin un horari laboral molt fix i donin la possibilitat d'una certa flexibilitat pel que fa a l'hora d'entrar a la feina i de sortir-ne. Aquesta flexibilitat permet als treballadors conciliar el temps de treball amb les seves necessitats personals i familiars, i facilita que estiguin més a gust a la feina.

Es considera que aquesta flexibilitat també beneficia l'empresa, ja que pot oferir un horari d'atenció al públic molt més ampli que si tots els treballadors i treballadores tenen el mateix horari d'entrada i de sortida.

...Que treballava en empreses que podien estar obertes des de les vuit de la nit fins a les deu del vespre... i ells deien: «Jo et pago vuit hores, munta-t'ho. Si tu has de portar els nens a les nou a l'escola i vols entrar a dos quarts de deu, després que sàpigues que has de sortir més tard a la tarda.» Això feia que la gent estigués contenta... a més a més, l'empresa, doncs... tenia una atenció al públic, o al client, un ventall d'horaris que no té una empresa amb uns horaris normals...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Tot i així, en tots els grups d'edat es considera que les empreses estan poc predisposades a adoptar horaris flexibles i a acceptar reduccions de jornada. Els treballadors i treballadores són reticents a demanar mesures d'aquests tipus, per por a ser mal considerats dins l'empresa o, fins i tot, a perdre el lloc de treball, ja que l'empresa pot trobar una altra persona que estigui disposada a treballar en aquestes condicions. Per això, en moltes ocasions, no ho proposen, tot i tenir dret a demanar-ho.

...A los empresarios no les interesa. Te echan a la calle por el simple hecho de pedirlo. Porque, claro, si tú trabajas menos horas, vale, cobrarás menos, pero tampoco les interesa, porque tú les produces menos y tienen una tarde una persona que le podría estar produciendo más...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Si bé, en termes generals, aquesta rigidesa es percep de forma negativa, això no significa que hi hagi una preferència per la flexibilitat. Al contrari; les persones participants en el grup de debat d'entre 25 i 44 anys que treballen com a autònoms declaren que hi ha una visió equivocada d'aquest tipus de relació laboral. Diuen que el fet de no tenir un horari laboral prefixat es pot entendre com una manera de treballar menys, però, en canvi, declaren que acaben treballant més hores del compte, i tenen la sensació que mai no surten de la feina. Consideren que no tenir un horari establert desgasta molt.

...jo tinc una feina que em permet muntar els horaris que vull. Si vull, hi vaig, i sinó ho faig des de casa, i ho tinc comprovat: els dies que ho faig des de casa, en lloc de quatre hores en faig tres, i acabo fent mitja hora un dia a no sé quina hora, o simplement les faig el dissabte i tampoc... doncs això que tu dius... que no desconnectes del tot, i sempre estàs... vaig fent cosetes...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Amb tot, el col·lectiu d'autònoms són conscients que la seva flexibilitat horària els permet d'adaptar l'horari laboral a les seves necessitats personals i a les seves obligacions familiars i domèstiques.

...Sí, és clar, sí que tens més flexibilitat... Quan van operar el meu fill de la vista... i jo no tinc cap..., no tinc horari, no tinc res. Vaig anar a l'operació del meu fill i no vaig haver de demanar permís i no ho he de recuperar i... tinc algun petit avantatge, evidentment, no? Però quan ets autònom dediques més temps...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

La situació més desavantajosa és la dels treballadors i treballadores que fan torns rotatius de nit, tarda i matí, alternativament. En aquests casos consideren que aquest tipus de jornada laboral perjudica la salut i desestructura la seva organització familiar.

...Cuando trabajo, son sustituciones... pues claro, te toca de día, de tarde, de noche. A mí, por ejemplo, la noche me mata. Trabajo de noche y después estoy un mes que me levanto a las tres de la mañana, me doy una vuelta por la casa, no sé si es la hora de desayunar, de comer, de cenar. No sé dónde estoy; o sea, cada vez me cuesta más. Pero, claro, el que trabaja tiene que cumplir. Pues si me dicen de noche, pues digo que sí; si me dicen de mañana, digo que sí, si me dicen de tarde, digo que sí que lo voy a coger...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Les necessitats de conciliació no es limiten exclusivament a la compaginació de les esferes laboral i familiar, sinó que també es reclama disposar de temps personal. Una de les activitats que sovint està més limitada pels horaris de treball és la formació. Les persones entrevistades consideren que l'oferta de cursos i d'estudis és una mica limitada i que és molt difícil que s'adeqüin als horaris laborals. Creuen que Internet facilita el fet de poder estudiar mentre es treballa, alhora que ha substituït els cursos nocturns per a la gent treballadora. Amb tot, un dels inconvenients és que no tothom té accés a les noves tecnologies.

...Claro. Es muy difícil, porque yo la acompañé, y te decían que antiguamente había muchas más escuelas que sí que ofrecían cursos así para gente trabajadora: horario de las 7 de la tarde o más tarde, pero que últimamente cada vez había menos. Se promueve mucho lo de por Internet...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

D'entre els diferents grups en edat activa, les persones de mitjana edat són les que manifesten estar més preocupades per la conciliació dels seus temps, especialment si tenen fills dependents. Les més joves no estan tan preocupades per aquesta qüestió, perquè quan surten de la feina, tot i tenir un horari laboral força extens, poden disposar de la resta del temps com vulguin. Malgrat tot, quan pensen en el seu futur i en la possibilitat de tenir una família pròpia, opinen que l'horari laboral adquirirà més importància.

M: ...¿Es importante el horario?

P: A ver, yo creo que sí. Ahora tal vez no se valore tanto, porque somos jóvenes, pero el día de mañana que tengas tu pareja, que tengas niños y...eso, ya eso sí que es muy importante, porque tienes que pasar un tiempo con tus hijos...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

1.3. Temps de desplaçament en el treball mercantil

Els participants en els grups de debat perceben el temps de desplaçament al lloc de treball com un temps inclòs en la jornada de treball. Amb tot, aquest és un espai temporal que té diverses dimensions: es considera com un temps de treball, però també com un temps mort, perdut; a la vegada, també és un temps que les persones que es desplacen amb transport públic pensen que es pot aprofitar per fer altres coses com, per exemple, llegir.

En primer lloc, el temps de desplaçament es considera com un temps de treball mercantil, ja que en el discurs dels entrevistats s'inclou dins la jornada laboral. Opinen que les empreses no tenen en compte el temps que els treballadors i treballadores necessiten per anar de casa a la feina, i a l'inrevés. Els participants en els grup de debat pensen que les empreses podrien donar facilitats als empleats i empleades que viuen més lluny del seu lloc de treball.

...No es contempla cap horari laboral, i també dius: «Doncs, mira, s'ho podrien haver plantejat.» Et fan un contracte de vuit hores, tenint en compte que tu en tardes una per venir, com allò que fan... em sembla que hi ha empreses que paguen la benzina, oi? Si tu t'has de desplaçar uns quants quilòmetres, doncs et donen un... és que, a més a més, és una despesa...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

També és viscut com un temps mort, especialment entre els grups d'edat que disposen de menys temps lliure: la percepció del temps de desplaçament que tenen els ciutadans i ciutadanes d'entre 25 i 44 anys participants en el grup de debat és que és una pèrdua de temps lliure i una pèrdua de diners.

M: ...És que, a més a, més és una pèrdua del teu temps lliure, oi?

P: Sí, de fet, el temps és diners... vull dir que... per què jo he de perdre temps? Perquè d'alguna manera també perdo diners... oi?

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Alhora, el temps de desplaçament sovint s'aprofita per fer altres activitats: escoltar música, llegir... Fins i tot hi ha ciutadans i ciutadanes que decideixen desplaçar-se amb metro, enlloc d'anar caminant o amb algun altre mitjà de transport, per poder dedicar temps a la lectura, ja que aquesta és l'única estona que tenen disponible durant el dia.

P: ...Jo, si no fos pels viatges que faig cada dia, potser no en llegiria cap, de llibre.

P: El meu home diu que ell agafa... ell podria agafar la moto... i diu que agafa el metro perquè és la manera de poder llegir una estona...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

1.3.1. Treballar al mateix barri o municipi de residència

Els participants en el grup de debat de més de 65 anys expliquen que, anys enrere, els llocs de treball eren a la mateixa ciutat o barri de residència, per la qual cosa els temps de desplaçament eren molt més curts que ara. Consideren que les pautes de mobilitat han variat molt respecte de la seva joventut, perquè la relació entre la localització dels llocs de treball i el lloc de residència també ha variat.

P: ...Ui,... abans la feina la trobaves per Barcelona.
P: Sí, sí, es treballava molt dins de Barcelona; hi havia molts tallers.
P: Però, és clar, parlem ja de 40 anys enrere...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Expliquen que a Barcelona hi havia molt tallers als baixos dels immobles, i també moltes modistes amb petits tallers a casa. Aquesta circumstància feia que molta gent treballés a casa seva o, si més no, en tallers i petites fàbriques del mateix barri de residència, sense que es generés, a diferència del que passa actualment, una gran mobilitat entre el lloc de residència i el lloc de treball.

P: ... És que abans tothom tenia una modista.
P: Llavors la roba havia d'estar molt ben feta.
M: I les modistes, on treballaven?
P: A casa seva.
P: Home, i també hi havia tallers...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Actualment, el temps que es destina als desplaçaments de treball dins del mateix municipi de residència –en aquest cas, Barcelona– acostuma a ser molt llarg. Per aquest motiu, els treballadors i treballadores que fan horari partit, tot i disposar d'una pausa llarga al migdia, no poden anar a casa a dinar perquè el temps de desplaçament és massa llarg i no tindrien prou temps per anar i tornar.

P: ...Tardo bastante de casa al trabajo. Casi una hora cada día de ida, y otra de vuelta, y trabajo en Barcelona y vivo en Barcelona.
P: Yo, por ejemplo, tengo 2 horas para comer, y trabajo de 9 a 2 y de 4 a 7...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Amb tot, malgrat dedicar molt de temps als desplaçaments, els que treballen en un barri de la ciutat diferent del de residència, se senten afortunats de poder treballar i viure en un mateix municipi, perquè consideren que si visquessin en un municipi diferent del municipi on treballen, el temps de desplaçament encara seria superior.

P: ...Jo tinc una hora. Sóc privilegiada. Una hora, i me'n sobra, eh?.
P: Sí, ¡somos unos privilegiados! Hora, hora y media de trayecto.

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els ciutadans i ciutadanes participants en els grups de debat que viuen i treballen al mateix barri dediquen menys temps als desplaçaments. Sovint, van caminant a la feina i només inverteixen un quart d'hora, aproximadament, en arribar-hi. Els avantatges de realitzar els desplaçaments a peu és que es poden aprofitar per fer la compra o alguns encàrrecs. I si es realitza un horari partit de matí i tarda es pot anar a dinar a casa tranquil·lament.

M: ... ¿Dónde estaba la tienda?
P: En el paseo Verdum.
M: ¿Muy lejos de tu casa?
P: No. Cogía el autobús, el 11, y en 5 o 6 paradas ya estaba allí; 10 minutos. Y me dejaba en la puerta. Lo cogía en la puerta de casa y me dejaba en la puerta del trabajo. Iba por las tardes: de 5 a 8:30...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Viure i treballar al mateix barri de residència, o viure relativament a prop del lloc de treball, es considera un avantatge molt important en la gestió del temps dins la jornada. Consideren que les persones que han d'invertir molt de temps en els desplaçaments a casa tenen un horari més limitat i estan més pendents de l'hora de sortida del treball.

- P: ...potser no et faria res quedar-te cinc minuts més (a la feina) i, en canvi, si has d'agafar un tren o alguna cosa...
- P: Els que han d'agafar el tren i el metro, evidentment, el que fan és marxar... i jo ho entenc...
- P: Dius: «Home, no ve de vint minuts», però...
- P: Però, potser sí, perquè aquells cinc minuts són mitja hora o...
- P: Exacte. Hi ha gent que ve de molt lluny, i sap greu...
- (Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Mitjans de transport

El motiu que fa variar més el temps de desplaçament, tant si es tracta d'un desplaçament intern, com d'un extern a la ciutat, és el mitjà de transport utilitzat en cada trajecte. L'estalvi de temps en el desplaçament és el factor que condiciona més l'elecció del mitjà de transport.

- P: ...Jo vaig a treballar a peu, o a vegades hi vaig amb moto.
- P: Ara que igual fa més fred, doncs igual hi vaig... però normalment hi vaig amb moto.
- P: I, ¿per què agafes la moto?
- P: Perquè és més ràpid!...
- (Grup de discussió de 45 a 64 anys)

El mitjà de transport que els participants en el grup de debat perceben com a més ràpid per desplaçar-se és el metro, en comparació amb els altres mitjans de transport de superfície.

- ...Si vaig amb metro, si un dia dic: «Avui, superfície...», llavors ja... posa't tranquil·la. O que digui: «Mira, m'agafo l'autobús», i llavors vaig a peu una estona... Però si vaig amb metro, i torno amb metro... dic anar i tornar de Barcelona, i des d'aquí amb el metro vas molt bé. Clar, estem al mateix barri, però ella viu molt lluny de la parada de metro i jo visc molt a prop.
- (Grup de discussió de 45 a 64 anys)

També hi ha els ciutadans i ciutadanes que sempre van amb cotxe per la ciutat, principalment els comercials i els distribuïdors. El cotxe és la seva eina de treball, i l'utilitzen per a tots els desplaçaments per la ciutat, els facin dins la seva jornada laboral o no.

- P: ...I pel que fa al transport, tu has dit que sempre anaves amb cotxe?
- P: Sí, jo he d'anar amb cotxe, jo he de treballar amb cotxe...
- (Grup de discussió de 45 a 64 anys)

1.3.2. Treballar i viure a municipis diferents

Per als entrevistats més grans, anys enrere, treballar fora de Barcelona i viure a Barcelona era un fet poc freqüent, ja que la gent canviava de lloc de residència en funció del seu lloc de treball. Cal tenir present que el règim de tinença d'habitatge era diferent de l'actual. Llavors, els habitatges de lloguer eren molt més habituals, i la mobilitat residencial era més fàcil.

P: ...A fora de Barcelona, a treballar, no s'hi anava gaire. Per exemple, jo recordo que el meu pare havia canviat dos cops d'habitatge per poder estar més a prop de la feina.

P: Clar, un avantatge és que abans els pisos no els compraves, i anava millor. Buscaves un pis a prop de la feina, el que era més barat, i el llogaves i ja està...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Era molt difícil viure a Barcelona i treballar fora de la ciutat, perquè les comunicacions eren molt més deficientes que les que hi ha actualment, i els transports públics tenien una freqüència de pas molt baixa.

...Els que treballaven a Sabadell, vivien allà. És que no et podies permetre viure a Barcelona i desplaçar-te fins a Sabadell a treballar. Perquè les comunicacions eren molt diferents. Hi havia tres trens al dia...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Consideren que la gent que viu fora de Barcelona i treballa a la ciutat ha de destinar més temps als desplaçaments que si visqués i treballés a la mateixa ciutat. Però també pensen que molta gent s'ha vist obligada a viure fora de la ciutat per tal de poder tenir accés a un habitatge més assequible.

P: ... El tren viene a tope. Es que ni siquiera te puedes sentar.

P: Porque hay mucha gente que no puede vivir en Barcelona.

P: Claro, claro, es que yo soy una privilegiada. Yo vivo aquí, en Les Corts, pero la mayoría de mis compañeros, la mayoría de las compañeras de mis hijos que están en la universidad, viven fuera. De Castelldefels, de no sé dónde...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Actualment, tot i que consideren que molta gent decideix viure fora de Barcelona per diferents motius, algunes persones creuen que no els agradaria haver-ho de fer. Llavors, la inversió en temps de desplaçament seria massa gran, ja que si utilitzes el cotxe, sempre tens problemes de trànsit.

...El meu marit té moltes ganes de marxar d'aquí per anar a viure a Torredembarra, però, no, perquè el temps que ha destinar ell per venir fins aquí... També podria demanar el trasllat i treballar per Tarragona o així. Però jo em moc per tota Catalunya, i ja utilitzo molt de temps, només em faltaria, a sobre, tres quarts d'hora per venir fins a Barcelona amb el cotxe...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Mitjans de transport

Els que treballen fora de la ciutat de Barcelona, i fan servir el vehicle privat per desplaçar-se, afirmen que el principal obstacle amb què es troben són els col·lapses de trànsit. Expliquen que són causats per la coincidència d'horaris de la majoria de les empreses, tant d'entrada com de sortida, la qual cosa provoca dificultats de circulació a les hores punta. Com a conseqüència d'aquest fet, poden arribar a dedicar fins a dues hores diàries per desplaçar-se, exclusivament, de casa a la feina i de la feina a casa.

...Jo trabajo fora de Barcelona i, per tant, he de sortir en hora punta i... a la nit, quan torno en hora punta, doncs si... moltes vegades saps l'hora que és pel programa que fan a la... a la ràdio... dos hores al dia...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

2. Temps de treball familiar domèstic

L'esfera de temps dedicada al treball familiar domèstic es presenta de forma molt més difosa que la del treball mercantil. En realitat, és un espai limitat sobretot pels horaris laborals, que pren importància en funció de les característiques de les llars. Aquí, ser dona o home encara marca diferències, tot i que a les llars més joves es tendeix cap a un grau de corresponsabilitat més elevat. També depèn de si es tenen o fills o no. Probablement, aquest fet és el que condiciona de manera més directa la quantitat de temps que es dedica a la llar i que fa que aquesta esfera tingui prioritat sobre el temps personal. Es constata que la conciliació dels temps es percep com un fet individual (com a molt, familiar) i que se situa en l'àmbit privat.

Els participants en el grup de debat d'entre 16 i 24 anys es caracteritzen per dedicar poc temps al treball familiar domèstic. Si realitzen alguna activitat dins d'aquesta esfera temporal és com a ajuda a la família, ja que poques vegades porten la iniciativa en aquest tipus de treball. Les tasques que duen a terme solen ser de suport familiar, d'ajuda a les persones que, per regla general, estan sota la cura de les seves mares. Són més freqüents les tasques que realitzen a la seva habitació (fer-se el llit, arreglar el dormitori), que les tasques compartides o d'ajuda a la resta dels membres de la llar.

P: ...Es que... depende, no sé. Cada día un ratito. Como te vas por la mañana, al menos dejas la habitación arreglada... la cama...

P: ... Sí, claro, eso siempre, y luego los fines de semana con mi madre ya empleamos todas las mañanas del sábado o del domingo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Per als joves, el treball familiar domèstic no té una presència significativa en la seva vida quotidiana. Quan es tracta de parlar de la seva distribució de la jornada diària, rara vegada citen de forma espontània aquest tipus de treball, ja que les activitats centrals són l'estudi o la feina i les relacions socials. No obstant això, sí que expressen una certa consciència sobre la importància que aquest tipus de feines adquiriran a mesura que esdevinguin adults i formin la seva pròpia família. Saben del cert que hauran de dedicar-hi més hores i que no podran prioritzar tant el temps de treball mercantil i de lleure amb relació al temps familiar domèstic.

M: ...¿Es importante el horario?

P: A ver, yo creo que sí. Ahora tal vez no se valore tanto, porque somos jóvenes, pero el día de mañana que tengas tu pareja, que tengas niños y...eso, ya eso sí que es muy importante, porque tienes que pasar un tiempo con tus hijos...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

L'emancipació és un moment clau a partir del qual els joves han de començar a gestionar de forma autònoma el treball domèstic. Ara bé, el discurs dels participants en els grups de discussió assenyala quin és el moment vital a partir del qual aquesta gestió comença a donar problemes: quan es tenen fills. Els individus del grup d'edat d'entre 25 i 44 anys estan en plena efervescència pel que fa a la seva carrera professional, però també es troben en plena edat reproductiva. La presència de persones dependents dificulta la gestió del temps familiar amb el temps laboral i personal.

...Però després hi ha la part laboral, o la conciliació familiar, que és allò que tothom vol participar-hi, però que ningú ajuda, perquè els horaris... no són enlloc per poder-los compaginar amb els fills a l'hora de portar-los a l'escola, d'anar-los a recollir, sinó tot el contrari: sempre has de tirar de... d'això... de la cangur, de la iaia...»

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Declaren que els horaris poc flexibles que regeixen el treball mercantil dificulten l'establiment i la satisfacció de les necessitats pròpies de qualsevol família, sobretot, si la parella té horaris de treball mercantil incompatibles.

P: ...Ai, perdona... vull dir una parella en la qual els dos tenen horaris dolents a l'hora de tenir fills...

P: Els avis.

P: Què fan els fills des que surten de l'escola fins que arriben els pares, que gairebé ja no tenen ni ganes d'estar amb els seus nens...? Quina família estem potenciant?...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els entrevistats que tenen fills comenten les dificultats a l'hora de conciliar el treball familiar i domèstic amb el treball mercantil, però també es queixen que aquestes obligacions els ocupen molt de temps personal, sobretot a les dones, i que no poden fer totes aquelles activitats personals i de lleure que desitjarien.

M: ... A part dels avis –tu apuntaves els avis, abans– qui ens ajuda?

P: A mi els avis ja no, perquè ara ja són grans... una estoneta...

P: ...Ajuden en... si el nen està malalt, no, no el portem a la guarderia i, el deixo allà.

P: Més confiança que no tens en ells...

P: Sí, a més que la feina, m'ho deixa difícil, pobres...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els participants en el grup de debat d'entre 45 i 64 anys estan en l'etapa d'expansió i maduració de la seva carrera professional, la qual cosa significa que, com a conseqüència del temps que dediquen al treball mercantil, l'esfera temporal del treball familiar domèstic queda en segon pla. Només les persones d'aquest tram d'edat que han accedit a la jubilació anticipada disposen de temps per poder realitzar les tasques del treball familiar domèstic amb una certa tranquil·litat i dedicació.

El grup d'edat de més de 65 anys és el col·lectiu que pot dedicar més temps al temps de treball familiar domèstic, perquè les seves obligacions laborals gairebé han desaparegut. Tot i disposar, a priori, de molt de temps lliure, en molts casos, les tasques d'ajuda al treball familiar domèstic de la resta de la família els deixa poc temps per a ells mateixos, sobretot si tenen néts petits al seu càrrec. La cura de persones dependents de l'entorn familiar manté molt més ocupades a les dones que als homes d'aquest grup d'edat. Per això els homes disposen de molt més temps lliure que no pas les dones.

En alguns casos, hi ha persones d'aquesta generació que es van haver de fer càrrec al mateix temps dels seus fills petits i dels seus pares, que ja éren grans i no es valien per ells mateixos per motius de malaltia o de vellesa. Ara, sense tantes càrregues familiars, tenen molt més temps lliure a disposició personal.

M: ...Hi ha besavis?

P: Ara ja no en tenim cap...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

P: ... Ara estem bé, perquè els meus fills ja tenen 26 anys, 21 i 23.

P: Jo els vaig veient, perquè vénen a casa els dilluns.

P: Home, i també ens ajuden...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

La gent gran projecta el conflicte de cura de les persones grans dependents cap a les generacions més joves. Consideren que avui en dia les famílies no es cuiden de les persones grans ni les ajuden, i que per això hi ha d'haver tants serveis socials – residències d'avis, centres de dia...–, però no poden arribar a donar cobertura a tothom. Pensen que els fills, a causa dels horaris laborals extensos i de la seva pròpia família, no tenen gaire temps per anar a visitar i ajudar els seus pares ja grans.

M: ...Ells tampoc no tenen molt de temps per venir?

P: Sí, vénen corrents.

P: Hi ha dies que vénen a les 4 i a dos quarts de 5 ja han de marxar.

P: Jo, això, ja ho entenc. A vegades et diuen: «Avui no puc venir», doncs d'acord...»

(Grup de discussió de 65 anys i més)

2.1. Tasques domèstiques i familiars

Les tasques domèstiques i familiars consten de moltes activitats diverses. Els participants en els grups de discussió en destaquen quatre: les compres quotidianes, cuinar, netejar i tenir cura de les persones dependents.

2.1.1. Compres

Les compres presenten una doble vessant. D'una banda, es poden percebre com una activitat domèstica i, de l'altra, com una activitat de lleure. L'argumentari dels participants en els grups de discussió distingeix dos tipus de compra i situa la compra quotidiana (principalment d'aliments) com una tasca inclosa en el treball domèstic, mentre que la compra no quotidiana (sobretot, el vestit i el calçat) sovint s'inclou dins el temps de lleure, com una activitat d'oci més. Un altre element relacionat amb el temps dedicat a les compres és el lloc on es realitzen: dins o fora del barri de residència i el tipus d'establiment.

Segurament, el grup d'edat on la distinció entre la compra quotidiana i no quotidiana és més clara és el grup d'entre 16 i 24 anys. Quan realitzen la compra com a tasca de treball familiar domèstic, solen fer-ho en companyia d'algun membre de la seva família, generalment la seva mare, durant la setmana. En canvi, quan es tracta de comprar articles personals, com ara roba, normalment ho fan en companyia dels amics, i aquesta activitat s'ubica en el temps d'oci. Aquestes compres se solen fer els caps de setmana i sovint en establiments més allunyats del lloc de residència.

M: ... Y a las tareas del hogar, ¿qué tiempo les dedicáis, si es que les dedicáis algo de tiempo?

P: Yo, toda la mañana del sábado... hacemos la faena repartida.

M: ¿Tu madre y tú?

P: Sí, y mi padre también. Él hace la compra y lo que es limpieza de casa la hacemos entre mi madre y yo.

P: Yo, como por las tardes estoy siempre en casa, la ayudo en lo que haga falta, y cuando ya es limpieza a fondo, eso en los fines de semana, el sábado.

M: Pero, ¿cuántas hora a la semana...? Sumando esas pequeñas...

P: Uff, ¡no sé!...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

La freqüència amb què es realitza la compra de productes frescos o de primera necessitat és normalment d'un cop per setmana, i el dia de la setmana en què s'acostuma a fer és, principalment, el dissabte; per regla general hi dediquen tot el matí o, sovint, tot el dia.

M: ¿Qué día de la semana realizamos la compra?

P: Todos los sábados.

P: Sí, en casa se va a comprar los sábados...

M: ¿Cuánto tiempo tardáis en comprar...?

P: Pues, dos horas o así, dos horas...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Comprar al barri

En general, en tots els grups d'edat es percep una preferència per fer les compres quotidianes al barri. No obstant això, els horaris comercials dels establiments propers semblen dificultar la compra pròxima.

Els participants en el debat d'entre 25 i 44 anys consideren que fer la compra al barri és més pràctic que no pas anar a comprar a les grans superfícies allunyades del lloc de residència, ja que comprar fora del barri significa perdre més temps de desplaçament.

P: És molt més pràctic anar-te'n a la Diagonal, a les grans superfícies que hi ha a l'extraradi?

P: ...Sí...

P: ...Mitja hora de camí...

P: Exacte... mitja hora de cua...

P: ...Un quart d'hora a l'entrada del pàrquing... i després...

P: ...Un quart d'hora de cua... per pagar...

P: ...És clar, com que també pots anar al cinema...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

En l'argumentari dels entrevistats, el mercat s'identifica com l'establiment de referència al barri, i s'associa amb la compra de productes frescos i amb garantia de qualitat. Des dels més joves fins als més grans declaren que un dels avantatges de comprar al mercat del barri és que els dona més confiança i els productes són de millor qualitat que a les grans superfícies comercials.

M: Y, vosotros, ¿dónde compráis? ¿O dónde compran vuestras familias?

P: Mi madre en el mercado también.

P: Sí, mi madre también en el mercado.

M: ¿Pero en las grandes superficies hay muchas cosas? ¿O no?

P: Sí, pero como en el mercado... es mucho mejor.

P: Compran la comida, la carne... Allí, en el mercado, es mucho mejor que en cualquier súper... o el pescado, la fruta y... Nuestras madres, no sé... siempre van al mismo sitio...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Tanmateix, el que acaba determinant on es fa la compra quotidiana és, en molts casos, els horaris d'atenció al públic dels comerços. En aquest aspecte, els mercats estan en desavantatge amb d'altres establiments. Es considera que els horaris comercials dels mercats del barri ofereixen poques possibilitats als veïns perquè hi vagin a comprar, ja que obren a unes hores en què la majoria de la població està treballant. (La compra al barri, entesa com a servei de proximitat, es desenvolupa més endavant, en el capítol 4, Temps de la ciutat).

... Eso es lo malo. Hay menos posibilidades de ir a comprar al mercado, porque normalmente están abiertos por las mañanas, menos los jueves. .. Y allí, en el mercado, tienes que ir a una hora clave, porque ¡sino, te quedas sin nada!...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Les restriccions horàries semblen dificultar la compra pròxima, malgrat que aquesta és la que prefereixen la majoria dels participants en els grups de discussió. Si bé desplaçar-se a un centre comercial suposa una despesa addicional de temps de desplaçament, alguns participants hi veuen l'avantatge que aquests establiments ofereixen uns horaris comercials molt més extensos, tot i que anar-hi a comprar queda força restringit als caps de setmana. En molts casos també aprofiten per fer activitats de lleure a les mateixes instal·lacions comercials.

...Sí, al mediodía, como llegas un poco tarde, ya... La gente... normalmente compra los fines de semana en centros comerciales, porque no tiene tiempo y ya coge la comida para... una semana o dos semanas...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Els més joves afirmen que la gent que va a comprar al mercat del barri és perquè viu al costat o no treballa, sobretot gent gran i mestresses de casa. Per a les persones ocupades, anar a comprar al mercat sembla més difícil, i només poden fer-ho si els seus horaris laborals els ho permeten.

M: ...¿Vuestras madres no trabajan, o sí?

P: Trabaja por la mañana, pero alrededor de la 1 o así ya está en casa.

Entonces, aún le da tiempo, de camino a casa, y como está al lado, se pasa por el mercado...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Els participants més joves són, precisament, els que en parlar dels hàbits de les compres quotidianes de les seves mares fan referència al mercat amb més freqüència. En canvi, en el grup de debat de persones d'entre 25 i 44 anys, el mercat no és un dels llocs destacats a l'hora de fer la compra, tot i que afirmen anar-hi, però amb menys freqüència que les persones més grans.

L'argument dels horaris també pren protagonisme quan es parla de les botigues del barri. Els participants en els grups de discussió perceben que la botiga de barri està desapareixent o perdent força perquè cada vegada hi ha més cadenes de supermercats de proximitat al mateix barri.

Consideren que els supermercats poden obrir més hores al dia, sense haver de tancar al migdia, cosa que un establiment familiar de barri no es pot permetre, o bé obrir tantes hores li suposa un gran esforç.

M: ...A Sants, quantes botigues queden de... tota la vida...?

P: ...Ja no en queden... ja no en queden gaires... Ara tot són cadenes... Entres allà i... tu mateix...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

2.1.2. Cuinar

Cuinar, tal com passava amb les compres, té una doble concepció: com a tasca familiar domèstica, quan es tracta de la cuina diària, i com a activitat de lleure, quan es realitza esporàdicament, en cap de setmana o per a ocasions especials.

Els joves esdevenen els principals informants sobre els hàbits relacionats amb la cuina. Són ells els que parlen amb més freqüència de les tasques que realitzen les seves mares, principals encarregades de realitzar aquesta feina.

M: Y, ¿quién prepara la comida en tu casa?

P: En mi casa, mi madre. Sí, el tema comida y eso, mi madre...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Horaris dels àpats

Les persones del grup d'edat d'entre 16 i 24 anys, realitzen, preferentment, tots els àpats del dia a casa, encara que algunes no poden anar a dinar a casa a causa del seu horari laboral i/o a la distància entre la feina i el lloc de residència.

M: ...¿Por qué comes en casa?

P: Bueno, media hora... contando con que vaya bien el metro y el bus, que a veces son tres cuartos de hora más bien. Que es llegar a casa, comer y tener que...

M: ...¿Todos coméis en casa?

P: No.

P: Yo tampoco, no. Tengo una hora para comer y... sólo en ir ya tardaría una hora. Es imposible...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

L'hora, aproximadament, en què els joves participants en el grup de debat acostumen a dinar, en cas que vagin a casa, és entre quarts de dues i quarts de tres de la tarda. Els que fan l'àpat a casa solen dinar acompanyats d'altres membres de la seva família. No obstant això, també hi ha casos en què, pel fet de tenir un horari laboral diferent del de la resta de la seva família, encara que vagin a dinar a casa, han de menjar sols.

M: ...¿Y a qué hora coméis?

P: A la 1 y media, 2 menos cuarto.

M: ¿Y vienen todos a comer?

P: Sí, todos, cuatro...

P: Yo como sola. De lunes a jueves como sola, ¡siempre!

M: ¿Y comidas y cenas?

P: La cena no, pero la comida sí...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Normalment, en cas que durant la setmana no coincideixin en les hores dels àpats, llavors, els caps de setmana sí que acostumen a fer els àpats en família. Malgrat això, comenten que els horaris dels àpats en cap de setmana són menys estrictes que els horaris dels àpats entre setmana.

P: ...Ya el viernes me esperan para comer y para cenar... viernes, sábado y domingo.

M: No cenáis fuera, ¿no?

P: Sólo los cumpleaños, o alguna vez...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

2.1.3. La neteja

La neteja és una de les tasques principals de la llar, tot i que en parlar de neteja no s'especifica quines són exactament les tasques que es realitzen a la llar. Es constata la tendència creixent a realitzar aquesta activitat els dissabtes, encara que diuen que aleshores la neteja passa a ocupar el seu temps lliure.

...Jo, els dissabtes. Jo visc sol, en aquest cas, i haig d'aprofitar... faig dues hores diàries; doncs, això, mitja hora al matí i una hora i mitja a la nit quan arribo, però el dissabte és el dia de... de fer dissabte, com si diguéssim: els dissabtes compres, planxes, rentes la roba...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

M: ...Y a las tareas del hogar, ¿qué tiempo les dedicáis, si es que les dedicáis algo de tiempo?

P: Yo, toda la mañana del sábado.

P: Bueno, a veces, cuando tenemos alguna salida el sábado, la intento pasar al domingo, para que mi madre no se mosquee...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

2.1.4. Cura de persones dependents

La cura de persones dependents està estretament relacionada amb el moment del cicle vital en què es troba cada persona. Es distingeixen tres grups que dediquen part del seu temps a la cura de persones dependents: les persones que tenen fills a casa, les persones que tenen cura dels seus pares, i els avis que tenen cura dels seus néts.

La principal càrrega de temps familiar domèstic se l'emporten els fills, i a mesura que aquests es van fent grans, es va guanyant, un altre cop, més temps personal.

... Jo pensava que el temps... que a mesura que anés passant el temps, aniria guanyant temps... Vull dir, com tu, que vas intentant rascar temps per on pots... No ho sé, a veure, ara jo tinc dues filles. Una té 21 anys i pràcticament ja viu fora; l'altre en té 16, i encara queden uns quants anys; però, clar, si no tens els fills a casa i tot això, pots estar més tranquil, necessites menys coses i, per tant, pots guanyar més temps...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els avis i les àvies són un col·lectiu amb molta presència com a factor d'ajuda quan hi ha fills petits a la família. En aquest cas, acostumen a ser les àvies –i no pas els avis– les persones en què recau la principal responsabilitat dels néts, sempre i quan els dos avis se'n puguin fer càrrec.

P: ...Encara que es faci molt de gust, absorbeix molt cuidar el néts.
P: Això potser afecta més les senyores que els homes.
P: No, jo crec que a tothom.
P: També, però jo, almenys, poca feina tinc, perquè és la senyora que se'n cuida de portar-los al col·legi... ho fa més ella que jo...
(Grup de discussió de 65 anys i més)

Un altre col·lectiu pel que fa a les persones que tenen cura de familiars dependents el constitueixen els fills o les filles que volen fer-se càrrec dels seus pares, ja grans i que no es poden valdre per si mateixos, encara que actualment hi ha la percepció que costa molt fer-se càrrec de les persones grans, perquè representa un canvi de vida, i sovint, cal deixar de treballar.

...És que ara tothom surt a treballar, les cases queden tancades. Si tu dius que vols cuidar la teva mare, per exemple, has de deixar de treballar...
(Grup de discussió de 65 anys i més)

P: ...Ara, ningú cuida els avis, ja hi ha les residències d'avis.
P: Ja veurem d'aquí a uns quants anys com anirà.
P: Home, jo fins ara he estat cuidant la meva mare, que fa cinc anys que se m'ha mort, i la vaig cuidar com una nina.
P: És que no es pot comparar. Jo ho entenc, que ara no hi hagi tantes facilitats per cuidar els avis. No es pot comparar...
(Grup de discussió de 65 anys i més)

2.2. Distribució de tasques

Quant a la distribució de les tasques de la llar, encara hi ha la percepció –entre molts participants dels diferents grups de debat– que la majoria de les feines recauen sobre les dones de la casa: la mare, la companya... tot i que en els participants del grup de debat de 25 a 44 anys es comença a percebre inicis de canvi en la distribució de les tasques domèstiques; la figura masculina assumeix més responsabilitat pel que fa a la cura dels fills, la compra o la cuina.

Els joves participants en el grup de debat tenen la percepció que les feines de la casa es duen a terme de manera més o menys repartida entre tots els membres de la família, però, pel que expliquen, ells fan poca feina a casa i el pes de les tasques familiars domèstiques recau, gairebé de forma exclusiva, en les seves mares.

...Yo, lo único... mi madre me deja al cargo de mi habitación. Yo, si la tengo sucia, es mi problema. Ella se levanta a las 4:30; trabaja hasta las 11 de la mañana y viene a casa. Y... ella, pues claro, por la mañana va haciendo la casa... fregando y tal. Pero a ver, muchas veces ella también me limpia el cuarto, no voy a mentir. Es que... no puede estar parada...
(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Alguns joves participants en el grup de debat es queixen dels seus propis pares, perquè diuen que no col·laboren gens en les tasques familiars domèstiques, encara que al·leguen que no ho fan perquè treballen moltes hores fora de casa.

M: ...Y los hombres de vuestra casa, ¿qué hacen?

P: Nada. No hacen nada. Bueno, mi hermano porque es pequeño, pero mi padre... A veces trabaja los sábados por la mañana... o sino... pues se va de paseo con el niño...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

A les llars on la mare no treballa es diu, obertament, que ella és la responsable de totes les tasques familiars domèstiques, i que la resta dels membres de la família només l'ajuden en tasques puntuals: parar i desparar la taula, fer els llits....

...Como mi madre no trabaja ni nada, siempre está en casa... Tengo que ayudarla yo, pero... muy poco. Mi padre también suele hacer bastante..., pero a nosotros tampoco nos dice nada para que la ayudemos ni nada...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

També hi ha alguns casos en què les feines de la llar es comparteixen entre tots els membres de la casa. El motiu principal de compartir les tasques és que tots els membres de la llar treballen i consideren que tots tenen el mateix dret a disposar de temps lliure després del seu horari laboral.

P: ...Hacemos la faena repartida.

M: ¿Tu madre y tú?

P: Sí, y mi padre también. Él hace la compra, y lo que es la limpieza de casa la hacemos entre mi madre y yo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Tot i que les tasques de la llar es comparteixin entre els diferents membres de la llar, les dones exposen que, normalment, la responsabilitat de portar la casa recau sobre elles, i que les tasques que realitzen els altres membres de la família són simplement d'ajuda. Encara que disposin d'ajuda externa, en molts casos, elles inverteixen més temps en les feines de la casa que la resta de membres de la família.

... Jo tinc una persona que m'ajuda a casa dos dies. Però aleshores passo molts dies en que, si treballo, marxo a les set i torno a les onze de la nit, i treballo els diumenges... Doncs no tindria ni la roba neta... Ja se n'encarreguen; vull dir, està bastant compartit tot, l'únic que sobre tu recau bastant més...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

La distribució de les feines de la casa depèn del nombre de persones que visquin a la casa i del grau de relació que hi hagi entre els diferents components d'una mateixa llar. La quantitat de feina de la casa varia molt segons hi hagi fills a la família o no.

...Té molt a veure el nombre de persones que visqui en una casa. Jo també he passat per varies èpoques i ara la veritat és que tinc molta més feina que quan ets menys persones...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

2.2.1. Ajuda externa

En moltes ocasions, a les llars s'utilitza algun tipus d'ajuda externa per al treball domèstic i familiar. Si es tracta de la cura dels fills, el més freqüent és demanar el suport dels avis i les àvies, mentre que per a les feines domèstiques se sol recórrer més aviat a personal remunerat. La necessitat d'aquest tipus d'ajudes depèn, doncs, del tipus de llar (si hi ha infants o no, del nombre de membres i de la seva situació laboral) i de la capacitat econòmica.

La solució als problemes per conciliar aquesta esfera temporal amb d'altres activitats es planteja de manera individual. Els participants en els grups de discussió han comentat en molt poques ocasions la necessitat de disposar de més ajuda per part de l'Administració. Es constata, doncs, la percepció que la conciliació s'ubica en l'espai privat i no pas en l'espai públic. Els problemes es resolen dins la família o mitjançant la contractació de personal remunerat.

P: ...L'escola potser... és difícil que l'escola adapti els seus horaris... però...

P: L'Administració, també...

P: L'Administració s'està adaptant bastant, eh!

P: Em refereixo... a això que deies tu.. o que fan horaris així de matí... jo no hi puc anar! Jo, no... mira... fa no sé quant de temps que m'he d'anar a renovar el DNI, i sempre a l'hora que jo puc, ells no poden... i clar, veus?

P: I per correu? Es pot fer?...

P: El de conduir, sí...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

En general, les persones del grup d'edat d'entre 25 i 44 anys no disposen d'ajuda externa remunerada per realitzar les tasques del temps de treball domèstic. En canvi, sí que solen recórrer al suport dels avis i les àvies quan tenen fills petits o per fer alguna feina de caràcter puntual, com ara anar a comprar.

M: ... A part dels avis –tu apuntaves els avis, abans– qui ens ajuda?

P: A mi els avis ja no, perquè ara ja són grans... una estoneta...

P: ...Ajuden en... si el nen està malalt, no, no el portem a la guarderia i, el deixo allà.

P: Més confiança que no tens amb ells...

P: Sí, a més que la feina, m'ho deixa difícil, pobres...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

El grup d'edat d'entre 45 i 64 anys és, potser, el que es caracteritza per tenir més ajuda externa remunerada en la realització de les tasques domèstiques. Amb tot, es perceben diferències segons els recursos econòmics de la llar i en funció del nombre de persones que hi visquin, ja que les famílies amb fills grans tendeixen a repartir la feina entre els diferents membres de la llar.

... Nosaltres tenim una senyora que ve a fer la neteja, i jo m'encarrego de tota la part de la cuina i la meva dona s'encarrega de tota la part de la roba...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

2.3. Hores de dedicació al treball familiar domèstic

Tal com s'ha anat veient al llarg del capítol, el temps de treball familiar domèstic, a diferència del temps de treball mercantil, no té uns horaris de dedicació preestablerts. Per aquest motiu, els participants en els grups de debat tenen dificultats per quantificar un nombre exacte d'hores dedicades a les tasques domèstiques.

P: ... Aquí no he posat quantes hores dedico diàriament a la feina i a la família perquè, és clar, a la família, doncs, no ho sé, no ho puc posar.

P: Moltes hores! A la família, moltes hores. M'agrada estar a totes bandes...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

A l'hora de delimitar el temps de dedicació al treball familiar domèstic ens trobem amb la dificultat de la superposició d'activitats; és a dir, la realització de dues o més tasques al mateix temps, com, per exemple, estar fent el dinar, que és una activitat domèstica, i alhora mirant la televisió, que és una activitat de lleure.

... Jo, durant la setmana, es pot dir que pràcticament no la miro, la televisió, per no dir el telenotícies, mentre faig el sopar o alguna cosa, oi? Durant la setmana, molt poc. I el cap de setmana, els diumenges per la tarda, estic una hora o dues o tres al sofà, i no me m'entero ni del que veig, però... no tinc ganes ni de llegir, doncs avui miro la tele...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els entrevistats manifesten que el temps de dedicació al treball familiar domèstic és molt variable segons el moment del cicle vital en què es trobin i segons el perfil familiar que tingui cada individu. De nou, el fet de tenir fills i l'edat que tinguin incideixen en la quantitat de temps que es destina a la llar.

...Hi ha moments, quan els fills són més petits, que necessiten més de tu que quan són grans o no estan a casa o hi són menys...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Una altra idea comentada en el decurs dels grups de debat és la tendència creixent a concentrar bona part del treball domèstic durant els caps de setmana, especialment els dissabtes, perquè els horaris de treball mercantil no permeten de fer-ho els dies laborables. Aquest fenomen ajuda a accentuar la percepció que el treball familiar domèstic ocupa part del temps lliure i resta temps personal per fer altres activitats.

... Els caps de setmana, quan són per sortir, sí, però hi ha moltes vegades que tu el tens lliure, per exemple, i llavors el dissabte has de comprar roba, has de comprar menjar i comprar coses...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

2.4. Conciliació del temps familiar domèstic amb els altres temps

Els grups de discussió han permès d'indagar sobre com es percep la conciliació del treball familiar domèstic amb la resta de temps de la jornada. D'entrada, tothom coincideix en el fet que el temps de dedicació a la llar està molt condicionat pels horaris del treball mercantil.

Certament, moltes persones es troben davant d'un problema de conciliació dels temps, especialment pel que fa al temps de treball mercantil, al temps de treball familiar domèstic i al temps personal. Tanmateix, en l'anàlisi sobre els motius pels quals hi ha aquests problemes, els participants en els grups de discussió tendeixen a assenyalar-ne un: els horaris laborals.

La jornada laboral dels participants del grup de debat d'entre 25 i 44 anys sovint és tan extensa, que es veuen obligats, en cas que tinguin fills, a deixar-los fins al vespre en els serveis de guarderia dels centres escolars. Per aquesta raó, els pares i mares se senten culpables d'haver de treballar tantes hores i de no poder estar més temps amb els seus fills.

P: ... Els pares pleguen a les vuit, vuit i mitja, però, saps?, no arriben fins a les nou, i queda't aquella estona a la guarderia...

P: ...pobret, i a més els pares et venien: «És que arribo tard de la feina». Clar, pobra gent... saps que va estressada i no poden estar amb ells.

P: Els sap greu, perquè treballen en quaranta mil coses, i veus que hi ha gent que ho passa malament, a vegades...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

On hi ha més diferències en termes de conciliació és en la relació entre el temps familiar domèstic i el temps personal: les prioritats cap a una o una altra activitat depenen, sobretot, de si es tenen fills o no. Així, moltes persones entrevistades es queixen que les obligacions laborals i familiars els resten temps personal. En aquests casos, el temps de lleure i el temps dedicat a un mateix estan sotmesos a la resta de temps. Per contra, també es troben persones que poden dedicar –o escullen dedicar– part del seu temps al treball domèstic o al lleure. Aquesta situació es dona, sobretot, en el grup de participants de 25 a 44 anys que encara no tenen fills i que sovint prioritzen el lleure per davant del temps familiar domèstic.

... Compartir vol dir fer-ho tot, tant les obligacions, com les tasques de la casa. Això també fa perdre temps lliure per fer coses: primer, la feina; segon, les obligacions de la casa... I dius: «Tinc un nen petit...», amb la qual cosa ja no tens temps de res...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

3. Temps lliure i de lleure

Per als participants en els grups de debat, el temps lliure és un dels temps més difícils de definir. A més a més, es percep com un temps residual, supeditat, per a la majoria de gent, a la resta d'activitats, per bé que es detecten diferències rellevants segons l'edat i la situació laboral i familiar dels individus. En els discursos apareixen tres conceptes diferents lligats a aquest temps de no-treball: el temps lliure, el temps de lleure i el temps personal.

Temps lliure

En tots els grups de discussió dels diferents grups d'edat es considera que el temps lliure és el temps de què es disposa per realitzar allò que realment es desitja, fora de les activitats lligades al treball mercantil, als estudis i al treball familiar domèstic. La característica més important del temps lliure és que permet d'escollir com ocupar-lo, ja sigui per fer activitats de lleure o per descansar. En tots els grups d'edat es posa de manifest aquest sentit de lliure disposició.

M: ...Con este tiempo libre que... ¿qué es el tiempo libre?

P: Aquellas horas en las que no tienes que... Que tienes para dedicar al ocio o a leer o a lo que sea; tiempo que tú tienes para ti, supongo, ¿no?...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

...Jo penso que el temps lliure és quan fas allò que realment t'omple, allò que tenies ganes de fer i ho estàs fent i... aprofites aquell temps passant-t'ho bé... quan aconsegueixes fer una cosa perquè la volies fer. En aquells moments, gaudeixes del teu temps lliure... no implica ni diners ni... no tenir res, tens aquell temps i el dediques... gaudeixes... desconnectar, sortir, no pensar... i així pots gaudir d'aquest temps...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

... Jo no he dit que sí, que em sobrés temps. Volia dir que sobrava temps per triar: ara vaig a casa a llegir un llibre... O sigui, temps no obligat per altres coses i que tu te l'obliguis, no? Que puguis dir: «Doncs, me'n vaig al centre cívic a apuntar-me a aquest curs o el que sigui...»

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Temps de lleure

Alguns entrevistats distingeixen el temps lliure del temps de lleure. Defineixen el temps lliure com un temps de descans, en què si es realitza alguna activitat, aquesta no està limitada per horaris. En canvi, es parla de temps de lleure quan s'opta per realitzar alguna activitat que està restringida, d'una manera o una altra, per horaris.

P: ...Jo crec que és el temps en què no fas res.... asseure's en un banc d'un parc a veure passar la gent, això és temps lliure. Ara, quan jo me'n vaig a la muntanya, a caminar, o a fer un cim... , jo crec que tampoc no és temps lliure, perquè ja te'l creen, depens d'un horari... d'un tren o d'un metro... vull dir... jo crec... temps lliure... lliure... és aquell temps en què bades... en que t'ajeu en algun lloc com... parat... per la qual cosa, jo d'aquest temps en tinc súper poc, però de tant en tant va bé.

M: Perquè de l'altre temps... del que en diem lliure, però no ho és, com en diem?

P: Com en diem, d'això? Temps de lleure, no lliure...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Temps personal

Un altre concepte relacionat amb el temps lliure és el temps personal. Els participants en els grups de debat conceben el temps personal com el temps de què es disposa per a un/a mateix/a; el que resta després de realitzar totes les activitats diàries. Sovint té una dimensió individual, en què es deixen de banda les obligacions laborals i familiars.

Les dones, sobretot les participants en el grup d'edat d'entre 45 i 64 anys, són les que més denuncien la manca de temps personal exclusivament per a elles. Demanen temps en què no hagin d'estar pendents de res ni de ningú. Les dones que combinen l'activitat laboral amb les tasques domèstiques i familiars reclamen disposar de temps propi, deslligat del temps de lleure compartit amb els altres. Entenen que el temps personal és el temps que sempre queda en últim terme, supeditat a la resta de temps. Els discursos deixen entreveure un sentiment de renúncia.

...Quan diem que ens falta temps, volem dir que et falta temps per a tu. El treus d'on sigui per dedicar-lo als teus fills, al teu marit, a la teva mare...
M'agradaria dedicar-los una mica més de temps a ells, però bàsicament m'agradaria dedicar-me'n una mica més a mi. Aquest és el que trobo que falta, quan diem que falta temps. Dic: «Sí, ens falta temps per a nosaltres mateixos. Temps per a cadascú...»

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

3.1. Disponibilitat de temps

El temps lliure és considerat com un temps subordinat a la resta de temps. El treball mercantil i, en particular, l'horari de treball, és el principal condicionant. Les mancances de temps lliure s'observen sobretot en les persones que combinen l'activitat laboral amb els estudis o amb la cura de persones dependents.

El treball mercantil i els horaris laborals

Quan es parla de temps lliure, l'horari laboral apareix, de nou, com a element que regeix la resta d'activitats. Es percep que cada vegada es dedica més temps al treball mercantil i que això resta temps disponible per a altres coses.

... De fet, ara potser tenim més obligacions, més coses a fer... no... o potser abans les coses que... que s'havien de fer, doncs... no passava res si les feies l'endemà o... ara anem més marcats pels horaris, encaixonats...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

En tots els grups de debat es considera que tenir un horari continu a la feina és positiu, perquè així es disposa de més temps lliure per poder estar amb els amics, amb els fills o per fer qualsevol altre tipus d'activitat.

... Turno de mañana para tener la tarde libre, y ahora que eres joven, la tarde libre te va bien, para estar con tus amigos o... cualquier cosa...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

El grup d'edat en què, precisament, es fa més evident la importància del treball és el d'entre 25 i 44 anys. Els participants en aquest grup consideren que per poder tenir una bona carrera professional, el món laboral t'exigeix dedicar-hi el màxim nombre d'hores possibles.

...És que és aquesta societat que ens aboca a això... si vols estar bé amb tu mateix necessaries bastant de temps per dedicar-te a tu mateix, per dedicar a la família, als amics... d'acord, molt bé, dius: «Doncs vull treballar només sis hores...» Si tu, dins d'una empresa, vols tirar amunt, vols tenir un bon sou, vols tenir totes les coses solucionades... l'empresari et demanarà que t'hi dediquis el màxim d'hores possibles: no vuit; si pots deu, deu; i si et pots emportar feina a casa, doncs, feina a casa...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Treball familiar domèstic

La quantitat de temps dedicat al treball familiar i domèstic també influeix en la disponibilitat de temps lliure, especialment condicionat pel fet de si es disposa d'ajuda externa o no, i per la presència de fills.

El recurs a l'ajuda externa incideix en la disponibilitat de temps lliure. Tal com s'explica en el capítol sobre treball domèstic i familiar, aquesta ajuda se sol gestionar des de l'entorn familiar o mitjançant la contractació de personal remunerat.

M: Tenim temps o no tenim temps? I quant en tenim?

P: Tenia més ajuda a casa també. Encara que tenia la mare del meu marit, uns anys va estar amb Alzheimer, però tenia més ajuda. Després les coses van canviar, però bé, aquesta ajuda, no... També el temps se me'n va en això, oi? Perquè he tingut dos fills i, bé, jo sortia de casa a les vuit i arribava a quarts de quatre i els últims anys també treballava per la tarda...»

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Amb tot, l'element més important per a tots els participants en la investigació és la influència que el treball domèstic i familiar té en cada moment vital de les persones. La vida familiar presenta diferents nivells d'exigència en cada etapa de la vida. El temps que s'hi dedica està determinat, principalment, per la presència de fills a casa.

... Jo pensava que el temps... que a mesura que anés passant el temps, aniria guanyant temps... Vull dir, com tu, que vas intentant rascar temps per on pots... No ho sé, a veure, ara jo tinc dues filles. Una té 21 anys i pràcticament ja viu fora; l'altre en té 16, i encara queden uns quants anys; però, clar, si no tens els fills a casa i tot això, pots estar més tranquil, necessites menys coses i, per tant, pots guanyar més temps...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els ciutadans i ciutadanes que encara no tenen fills, consideren que disposen de més temps lliure que si tinguessin fills. Saben que quan surten de la feina i han realitzat les tasques del treball familiar domèstic, la resta de temps és temps lliure personal per a ells.

... Per això jo tinc el cap de setmana, perquè no tinc ningú que depengui de mi. Llavors, clar, tinc tot el dia. Això, el dia que tingui nens..., el cap de setmana se m'haurà acabat; ara, per tant, aprofito...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

En aquest punt també és rellevant destacar la percepció que han transmès les persones que realitzen bona part del treball domèstic els caps de setmana, ja que, com s'ha analitzat en el capítol anterior, consideren que aquest treball ocupa part del temps lliure.

P: ...Si fas dissabte, també es perd temps lliure, saps?

P: Nosaltres hem fet una mica... joestic a casa quan ella arriba... cap al tard, i llavors ja tinc el nen sopadet... de marujo... no, és que, a més a més, m'agrada cuinar...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Desplaçaments

A banda de les activitats obligades de treball i d'estudis, les persones entrevistades també observen que els desplaçaments els hi resten temps lliure. Aquest argument concorda amb la percepció que el temps de desplaçament és temps perdut.

...Metros cada dos per tres... un quart d'hora, vint minuts, però... si el que és treballar realment... mires el dia i calculo el temps que perdo... dormint, per la nit, el temps que perdo... fent viatges i tal. Arriba un moment en què... què em queda, realment, de temps lliure?...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Cicle vital

L'anàlisi de les percepcions sobre el temps lliure i els factors que el condicionen requereix un tractament basat principalment en el cicle de vida. Tal com s'acaba de veure, són els propis participants en els grups de debat els que assenyalen que la disponibilitat de temps lliure varia en cada etapa de la vida.

El grup d'edat que percep una disponibilitat de temps més elevada és el dels joves d'entre 16 i 24 anys, especialment els que realitzen una sola activitat: estudiar o treballar. Quan se'ls pregunta quines activitats els agradaria dur a terme en el seu temps lliure, sovint declaren que tenen temps per fer totes les activitats que desitgen. Tal com s'ha explicat en els capítols anteriors, el treball mercantil és l'activitat que centralitza la jornada diària i té conseqüències negatives sobre l'organització temporal quan s'ha de compaginar amb d'altres activitats: l'estudi o la família. Per als joves, el temps que els queda quan acaben de fer les obligacions laborals o d'estudiar sol ser temps de lliure disposició personal.

...Supongo que también depende de la persona. Habrá gente que tendrá más tiempo libre, otra gente que tendrá menos. Yo, de momento, gracias a Dios, tiempo libre tengo cuando acabo de trabajar...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

M: ¿Te gusta el horario de tu instituto?

P: Me gusta, porque por las tardes no tengo clase y puedo estar con mis amigos...o cualquier cosa, pero levantarme tan pronto todos los días...

M: ¿Qué horario te gustaría más?

P: Un horario más... una hora más tarde, a las 9 y tal...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Encara que pugui semblar contradictori, les persones que només treballen afirmen disposar de més temps propi que les que només estudien, amb l'excepció de les vacances.

...Yo la verdad es que... Ahora tengo más tiempo que antes, porque antes llegabas a casa del colegio y te ponías hacer los deberes, y entre semana no salías a la calle para nada. Y siempre tenías los padres allí. «¿Has hecho los deberes?» No te dejaban salir de casa. Yo ahora estoy mejor, la verdad. A parte de que ahora tengo mi dinero para comprar mis cosas y es lo que dice, que ahora llegas a casa y no tienes que preocuparte de si ahora tengo que hacer esto...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

P: ...Lo malo: el tema vacaciones. Eso es lo malo. Lo que pasa es que yo ya hace 6 años que estoy trabajando y estoy más que acostumbrado; al horario y a todo. Eso es lo único que...

M: Y cuándo tenías más tiempo, ¿ahora o entonces?

P: Antes, porque no hacía nada.

P: Antes, porque no estudiaba...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Només els joves que tenen un horari laboral més extens declaren una manca de temps. Alguns d'ells consideren que la feina els deixa poc temps per dur a terme activitats de lleure entre setmana.

...A mí, la verdad es que me gustaría tener más tiempo libre, porque salgo de trabajar a las 7. Me gustaría ir al gimnasio, pero, ¿qué pasa...? También quiero pasar un rato con mi novio... estar en casa con mis padres... y, claro, llegas a casa a las siete y media o a las ocho, ya cenas, estás un rato con él, y a dormir, y entre semana no haces vida. Trabajar, cenar y a dormir...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

El conflicte sorgeix quan es combina l'activitat laboral amb d'altres activitats. El que alguns joves exposen és que les dificultats per disposar de temps propi, no tan sols es donen quan s'intenta compaginar el treball i la família, sinó que també es tenen problemes quan es vol treballar i estudiar alhora.

...Si estudies i treballes tampoc tens temps de fer gaires coses, em sembla, oi? Segurament pel que deies, oi?, de quan treballes, i a vegades, fins i tot, el que podries aprofitar més és el cap de setmana, i també treballes o tens altres coses. Vull dir que de tenir temps, encara que no tinguis gaires obligacions, tampoc no en tens tant com sembla...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els grups d'edat d'entre 25 i 64 anys són els que manifesten tenir menys temps lliure. Els participants de 25 a 44 anys observen que el seu temps lliure està condicionat i molt marcat pel seu horari laboral, però expliquen que si no es treballa no es disposa de diners per poder realitzar activitats en el temps lliure.

...Pencant perds temps lliure, perds temps lliure. Vull dir que... perquè, a vegades, o sigui, tu, durant el temps lliure pots dir: «Doncs treballo una mica més per això: per tenir unes vacances millors, per poder fer això, això, això...» Perquè si no et dediques aquelles hores de més, doncs, o sigui... viuràs allò... al límit... i és el que dèiem: per tenir temps lliure, també has de tenir diners; i si no penques, no tens diners; i si treballes, no tens temps lliure.

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Les persones de 45 a 64 anys argumenten que els temps de dedicació als diferents temps de la jornada són desproporcionats. Afirmen que si les activitats es repartissin més equitativament, es tindria més disponibilitat de temps lliure. En aquest grup es posa de manifest el caràcter residual del temps lliure, sobretot per part de les dones amb doble presència al mercat laboral i a la llar.

P: ... La proporció del temps que dediques a la família i del que dediques a la feina és desproporcionat. Hauries de dedicar menys temps a treballar i més temps a tu mateix i a la família...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

No obstant això, en els discursos es manifesta un element que relativitza la manca de temps disponible. És un argument molt present entre les persones més grans, tot i que també apareix puntualment en algun dels altres grups. Els participants de més de 65 anys perceben el temps lliure de manera diferent a com ho fan les generacions més joves. Expliquen que l'increment en el nivell de benestar ha provocat un canvi en els hàbits de vida i també en la forma de gaudir del temps lliure.

P: ...És que dèiem... La vida ha anat evolucionant, més benestar, més benestar econòmic... Tot això ha anat fent canviar la manera de viure de la gent. Perquè vosaltres també sabeu que al vespre, cap allà a les 10, a l'estiu, al barri, tothom sortia amb algunes cadires al carrer a fer la tertúlia amb els veïns.

P: I es parlava una mica de tot. Sempre hi havia el que anava a dormir més d'hora, més tard...

M: I per què no es fa?

P: Perquè no hi ha temps!

P: Perquè tothom es posa davant la televisió.

P: I perquè no es té temps.

P: Jo, a vegades, a les 12 de la nit, miro el barri i veig que a moltes cases tenen la televisió engegada i miren la pel·lícula...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

La gent gran opina que abans es disposava de menys temps lliure que ara. Afirmen que es treballaven moltes més hores que ara, tant en l'àmbit laboral com en el domèstic. Les dones consideren que tenien menys temps que ara perquè dedicaven moltes hores a les feines de la casa i creuen que és ara quan es té més temps lliure.

M: ...Però les dones tenien més temps o menys temps?

P: Menys temps, perquè no sortíem.

P: Eren més esclaves.

P: Jo recordo la meva àvia, que després de dinar i de rentar els plats ja es posava a fer el sopar. O sigui, que ja enganxava una cosa amb l'altra. Es feia bullir el llegum, si ens feia sopeta...

P: És ara que tenim més temps...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Tanmateix, aquesta no és una opinió compartida per tots els grups, ja que les persones més joves creuen que abans es gaudia de més temps lliure que ara. En el cas de les dones, es manté que han començat a tenir manca de temps lliure quan s'han incorporat al mercat laboral.

... La cosa ha canviat molt ara, en el sentit que abans estàvem parlant dels avis, no? que tenien molt de temps i tal... Abans, jo penso que en l'època dels meus pares, o sigui, la dona, per exemple, tenia la seva feina, el que és els fills i... Ara la dona ha entrat de ple al mercat laboral, i ara els que són esclaus...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

S'afirma que els electrodomèstics han representat una gran millora per realitzar les tasques domèstiques i un estalvi de temps. Però, en canvi, han augmentat les possibilitats de fer altres activitats, i part del problema és que actualment la gent es planteja fer massa coses al mateix temps.

P: ... Ara les dones poden fer moltes més coses que abans.

P: Per exemple, la meua filla treballa fins a les 4 de la tarda i ja està.

P: La vida ha evolucionat, gràcies a les rentadores... Si vosaltres no teniu temps es perquè val calés.

P: És que pensant en les possibilitats d'ara... Abans la dona no sortia de casa, i tampoc calia que es plantegés fer deu coses, perquè tampoc no les feia. En canvi, ara tothom es planteja moltes coses, i llavors diuen que no han tingut temps d'acabar la feina.

P: També hi ha coses que et permeten fer les coses més ràpidament.

P: Clar, les màquines aquestes...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

A banda de la gent gran, a d'altres grups d'edat hi ha la percepció que la manca de temps lliure està relacionada amb l'oferta d'activitats a les quals es voldria accedir. Alguns participants joves relativitzen la manca de temps lliure i consideren que el problema és que potser volen fer massa activitats.

M: ...El problema és que volem fer massa coses.

P: Sí, massa coses.

P: Però com que tens temps, fas moltes coses; per tant, tens temps de fer coses...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

3.2. Activitats de lleure

Es distingeixen dos tipus d'activitats de lleure: les que es fan a casa i les que es fan fora de casa. L'anàlisi dels grups de discussió permet d'identificar pautes i percepcions sobre el lleure força diferenciades en funció de l'edat de les persones. Els entrevistats més joves associen el lleure amb els amics. A aquestes edats, les relacions socials ocupen bona part de l'oci, ja sigui des de casa, a través d'Internet, ja sigui quedant amb els amics per sortir. Les activitats que citen hi estan molt relacionades amb el fet d'anar de compres o a la discoteca. En els grups de fins a 44 anys, les activitats d'oci fora de casa solen comportar una despesa i sovint s'argumenta que el lleure els resulta car. En canvi, alguns dels participants d'entre 45 i 64 anys i, sobretot, els de 65 i més anys, argumenten que la ciutat ofereix moltes activitats de baix cost.

3.2.1. Activitats de lleure a casa

La televisió

D'entre les activitats que es fan a casa, les persones més joves sovint fan referència a la televisió. Amb tot, tal com es veurà més endavant, la gent jove cada vegada s'estima més fer altres activitats, com ara navegar per Internet.

M: ...¿Cuántas horas de tele dedicas al día?

P: Horas de tele... A ver, por la mañana puede que una, y luego, por la tarde, pues dos, y una por la noche, cuatro.

P: No es que me entretenga mucho la tele, pero bueno...

P: La veo, la acostumbro a ver, pero me duermo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Pel que fa al grup d'edat d'entre 25 i 44 anys, el temps que dediquen a mirar la televisió és bastant variable. Hi ha qui diu que no la mira gens i hi ha qui diu que la mira molt. Però tots coincideixen a dir que si no hi hagués televisió farien moltes altres activitats de lleure dins del seu temps lliure. Pensen que mirar la televisió resta temps per fer moltes altres activitats: llegir, parlar amb la parella, estar amb els fills...

...Perquè quan no tenia tele, llegia més, parlava molt més amb la meua companya... jugava més... encara que fos a cartes, al que sigui... i d'altres coses que no et puc explicar... Es fan moltes més coses, moltes més. En canvi, la televisió... que a més a més la qualitat ara mateix és horrorosa, i estic a punt de fotre-la a mar..

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els participants del grup de debat d'entre 45 i 64 anys també defineixen mirar la televisió com una activitat de lleure. Sovint es mira la televisió mentre es fan d'altres activitats: mentre es menja, mentre es cuina, mentre es mandreja al sofà... . A banda d'això, la televisió també és un mitjà d'entreteniment, de desconexió de les obligacions de la jornada.

M: ...Quantes hores dediquem a veure la televisió?

P: A vegades massa.

P: Jo, molt poques. Me la poso per dormir.

P: ... Jo, durant la setmana, es pot dir que pràcticament no la miro, la televisió, per no dir el telenotícies, mentre faig el sopar o alguna cosa, oi? Durant la setmana, molt poc. I el cap de setmana, els diumenges per la tarda, estic una hora o dues o tres al sofà, i no me m'entero ni del que veig, però... no tinc ganes ni de llegir, doncs avui miro la tele...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

No obstant això, també es considera que, segons el tipus de programació, mirar la televisió és perdre el temps. Però, si la programació és de qualitat, la sensació de perdre el temps ja no és tant present.

... Depèn dels canals que posis. Com que a casa nostra no es veu pràcticament res més que TV3, considero que TV3 té un nivell molt més elevat que Tele 5, Antena 3 i tot això.

P: Com a mínim no tinc la sensació de perdre tant el temps si miro TV3, sincerament, pel meu gust, eh! I puc veure Tele 5 tranquil·lament, eh!...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

La televisió és omnipresent en tots els grups d'edat. També forma part de les activitats citades per les persones de més de 65 anys d'edat. En aquest grup, també es fa referència a la ràdio com una forma d'entreteniment.

M: ...La televisió també és una cosa molt nova respecte d'aquells anys, oi?

P: Oh, i tant!

P: I la ràdio també!

P: A mi m'agrada molt la ràdio.

P: Jo, a la tarda, l'escolto molt.

P: Vaig aprendre el català amb la ràdio.

P: Es que feien unes obres de teatre...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Internet

Una de les activitats creixents a casa és l'ús d'Internet com a mitjà d'oci. Els participants en el grup més jove són els que l'esmenten. L'anàlisi de les seves explicacions permet de destacar que, per als joves, Internet és un mitjà més de relació social, ja que afirmen utilitzar-lo per comunicar-se amb els amics.

P: ... A ver, estamos conectadas y hablamos entre nosotras... unas 5 o 6 horas y... a veces, depende del día, hasta más.

M: ¿Al día? ¿Hablando con tus amigos?

P: Sí.

M: ¿Y de dónde son? ¿Los conoces, no los conoces...?

P: Los conozco.

M: ¿Y son del barrio?

P: Sí, del barrio, del otro barrio, del instituto...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Llegir

La lectura és una activitat d'oci que apareix en els grups de mitjana edat. Els que declaren llegir amb més assiduitat o reivindiquen poder disposar de més temps per a la lectura són els participants d'entre 25 i 44 anys. En aquest grup, la lectura es presenta com una activitat per gaudir del temps propi, individual, el no compartit amb la resta de la família. Volen tenir temps per llegir i el busquen en els espais de no-activitat: abans de dormir o, principalment, en els desplaçaments amb transport públic.

P: ...De fet, a Barcelona, la lectura gairebé queda relegada als viatges amb metro.

P: I tant!

P: Jo, si no fos pels viatges que faig cada dia, potser no en llegiria cap, de llibre.

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

La gent gran també parla de la lectura com a activitat de lleure, però la situa en un espai i un temps totalment diferents. Per a la gent de 65 i més anys, la lectura és una activitat que es realitza principalment a les biblioteques públiques. És, per tant, una afició que es localitza fora de casa i que forma part d'un espai que ofereix diverses opcions d'oci.

P: ... A les biblioteques gaudeixes de moltes coses: dels diaris, dels llibres...

A més, hi ha els préstecs...

P: Jo ho trobo molt bé!

P: Jo passo molt de temps a la biblioteca...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Cuinar

Tal com s'ha comentat en el capítol sobre treball familiar domèstic, alguns participants en els grups de debat han inclòs cuinar (així com anar de compres) en les activitats de lleure. Cuinar esdevé un temps d'oci quan es fa de manera no obligatòria ni regular, i quan està vinculat a d'altres activitats de lleure, com per exemple quedar amb els amics.

P: ...El cap de setmana cuines perquè vénen els amics, i amb això t'ho passes bé, oi?

P: Preparar un àpat amb els amics, això ja és una altra cosa, eh!

P: Llavors ja no és tant treball!...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Estudiar

D'altres participants, els ciutadans i ciutadanes que ja han deixat enrere l'edat d'escolarització i, per tant, l'obligatorietat, consideren el fet d'estudiar com una activitat de lleure.

P: ...Llavors, ara dic: «Bé, en aquest moment no puc posar-me a estudiar, perquè la campanya començarà... Potser que ho deixi pel mes de maig o de setembre.»

Vull fer-ho, però ja ho he endarrerit un any, m'entens? I això que es fa per Internet.

P: Ah, però m'han dit companyes que han estudiat una mateixa carrera a la UOC i de forma presencial, que agafa més temps l'UOC que els estudis presencials.

Han acabat abans les que van a la universitat que...

P: Però, psicològicament penso: «Presencial, impossible; potser des de casa ho podré fer, oi?»

P: Però també es necessita molt temps a la UOC. Perquè et donen molta feina...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

P: Hi ha molta oferta de cursos. Alguns són gratuïts, però d'altres s'han de pagar.

P: Jo estudio francès, pintura i vaig a cantar...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

3.2.2. Activitats de lleure fora de casa

Les activitats realitzades fora de casa són més diverses. Es detecten grans tendències diferenciades per edats: els joves fan referència a activitats de lleure vinculades a les relacions grupals amb els amics; les persones d'edat adulta acostumen a parlar d'activitats més planificades i que sovint tenen un cost econòmic, mentre que la gent gran cita l'oferta gratuïta que hi ha a la ciutat.

Sortir amb els amics

Els joves d'entre 16 i 24 anys dediquen gran part del seu temps lliure a sortir amb els amics, sobretot els caps de setmana. Per regla general, les activitats que duen a terme amb el grup d'amics les improvisen, i molt poques vegades planifiquen les activitats que faran durant el cap de setmana. Les persones d'aquest grup d'edat tendeixen a fer activitats en grup, amb els seus amics.

... Eso nos pasó en mi cumpleaños... Nadie quería salir conmigo de fiesta el día de mi cumpleaños y... pues, bueno, iremos a cenar. Nos fuimos aquí, a la esquinita. Íbamos cenando y a la que bebimos todos un poquito... tuvieron ganas, pues... a la discoteca. Es que es lo que dijo ella, según lo que surja. Según el momento y... las ganas...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

D'entre les activitats realitzades amb els amics destaquen, principalment, passejar o fer tertúlia, anar a la discoteca i anar de compres. Pel que fa a anar a la discoteca, és una activitat relacionada amb el cap de setmana. L'esmenten la majoria dels joves, fins i tot els menors. L'oci del cap de setmana no està restringit per d'altres activitats de caràcter obligatori, tret, com a molt, dels estudis.

P: ...A no ser que sea un cumpleaños. Este día después salimos por la noche, como cosa extra. O cuando se nos va la neura, nos vamos por la tarde y por la noche.

M: ¿Salís muy pocas veces por la noche, o qué? ¿Y por qué no vais más?

P: Porque no...

P: No tenemos la edad y tampoco me gusta mucho.

P: Salimos por la tarde, porque... luego por la noche estás sin dormir y luego el domingo tienes que estar durmiendo por la mañana... no duermes bien... y ¡no! Es mejor por la tarde. A mí me gusta más...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

M: ¿A qué hora cierran las discotecas?

P: Aquí, en Barcelona, a ver... teóricamente a las 5:30; teóricamente.

P: Pero siempre se alarga hasta las 5:30... las 6.

P: Si no, van los mossos...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Una activitat que se sol fer en el temps de lleure és anar de botigues. Quan els joves van de compres, acostumen a anar a grans centres comercials de Barcelona o al centre de la ciutat, tot i que no sempre tenen la intenció de comprar, sinó que, moltes vegades, només hi van per passejar i distreure's. És molt significatiu constatar que, en contraposició al discurs de manca de temps lliure de les persones de mitjana edat, els joves busquen formes d'ocupar el temps i, fins i tot, com en aquesta cita, de «matar-lo».

P: Ahora, en invierno, también te encierras en un centro comercial... y ya está, a dar vueltas y vueltas.

P: La Maquinista nos la conocemos... con los ojos cerrados. Seguro que no nos perdemos.

M: ¿Qué día vais?

P: El sábado, sobre todo, el sábado por la tarde...

P: ... Porque, claro, ¿qué haces? Vayas donde vayas, gastas dinero... Pues vamos a La Maquinista, damos un paseo... y matamos el tiempo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

El relat dels joves sobre el seu temps de lleure durant el cap de setmana denota una gran disponibilitat horària. Els divendres i els dissabtes són dies per anar de compres, al cinema i a la discoteca. Els diumenges són dies més tranquils, i se'n van a fer un passeig pel barri, o també hi ha qui va al cinema per la tarda.

...Yo, si salgo por las noches, salgo el viernes al cine, y si salgo a la discoteca, el sábado por la noche. Porque ya, como salga el domingo, el lunes no existo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

M: ¿Y qué más hacéis los domingos?

P: Yo, estudiar. Me levanto, desayuno, miro un poco la tele, juego con mi hermano y me pongo a estudiar. Y por la tarde hasta que quedamos, estoy estudiando...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Altres activitats

En la resta de grups d'edat es fa referència a un gran nombre d'activitats de lleure. En general, es percep que Barcelona ofereix un gran ventall d'activitats i que la majoria de les activitats esmentades és localitzen a la ciutat. Tanmateix, queden paleses dos grans percepcions contraposades sobre l'oferta: mentre que entre les persones de 16 a 44 anys és majoritària l'opinió que l'oci de la ciutat és car, a partir dels 45 apareixen arguments sobre les activitats gratuïtes o de baix cost que es poden dur a terme.

A tall d'exemple, anar al cinema i al teatre són algunes de les activitats citades com a més cares. El preu s'utilitza com a argument per afirmar que es va menys al cinema i al teatre del que es voldria.

P: ...I, el cine últimament s'ha apujat una miqueta.

P: Sí, molt, molt.

M: Hi aneu sovint?

P: Sí, però de vegades em fa ràbia anar-hi el cap de setmana perquè són quasi bé sis euros, o ja són sis euros.

P: Un dia va sortir, és veritat. La ciutat més cara quant a cine i altres coses també...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

...És que anar al teatre també és molt car. Jo algun dia sí que ho faré, però prefereixo anar a alguna excursió que durarà més i pagaré el mateix...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Però la percepció que el temps de lleure val diners s'estén a moltes de les activitats que esmenten les persones de menys de 45 anys. Consideren que per gaudir d'activitats de lleure cal disposar de recursos econòmics.

M: ...el temps lliure també val diners?

P: Sí.

M: Quant val?

P: Si vols fer esport, te'n vas a la muntanya.

P: Compta les coses que pots fer sense gastar-te absolutament un duro. És a dir... sortir de casa... Perquè si vols anar, per exemple, al Tibidabo, a caminar o amb bicicleta, doncs també pugues un tros amb metro...

P: Exacte o... això, qualsevol cosa... sí que pots anar a córrer, però, potser..., si vols anar a nedar o et poses al mig de l'hivern amb un fred espantós aquí, a la Barceloneta, que tampoc no pots nedar.

P: Per moltes piscines municipals que hi hagi, són uns diners... és car!...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Els participants en els grups de debat d'edat més avançada, a partir dels 45 anys d'edat, consideren que hi ha molta oferta d'activitats per realitzar durant el temps de lleure. Les persones de més de 65 anys afirmen que les biblioteques i els centres cívics ofereixen molta informació sobre les activitats que es realitzen al barri i a la ciutat, i normalment amb un cost econòmic bastant reduït, tot i que, sovint, aquest preu encara és massa elevat per a les persones amb unes pensions de jubilació més baixes.

P: A la que vas a un lloc, per exemple, a un centre cívic, jo mateix, a les biblioteques, agafo papers...

P: Els papers els trobes a la biblioteca pública, o jo vaig recollint papers. Doncs pensa que hi ha dies que agafo l'agenda de cap de setmana i tinc apuntades quatre o cinc coses, i he de triar quina, perquè a la que comences a remenar, trobes...

P: Sí que hi ha oferta, sí. El que passa és que no...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

P: ... Això mateix que surt a La Vanguardia. Ho llegeixes i en un sol dia pots fer de tot: escoltar música, anar a una conferència. Hi ha moltes ofertes.

P: Les biblioteques...

P: Hi ha moltes coses per fer.

P: Hi ha moltes possibilitats, pots fer moltes coses, a la Caja de Madrid, a la universitat... jo crec que no fem coses perquè no aprofitem les coses que hi ha per fer.

P: Als llocs aquests, als Centres Cívics, si tu vols fer una activitat, com ara ioga, anar al gimnàs... o vols fer una altra cosa, a la segona encara és sense pagar, però a la tercera ja has de pagar...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

4. Temps de la ciutat

La primera part d'aquesta investigació demostrava que els barcelonins duen a terme la majoria de les activitats quotidianes a la ciutat. Barcelona és, per tant, l'escenari principal on els ciutadans i ciutadanes miren d'organitzar la seva vida diària: hi treballen, hi estudien, hi fan les activitats de lleure i hi viuen en societat.

Els grups de discussió permeten de constatar una falta de consciència col·lectiva respecte de la importància que té l'organització i la regulació de la ciutat en els usos del temps. Si fins ara, al llarg d'aquest document, s'ha comprovat que la gestió del temps es viu des d'una perspectiva individual, en aquest capítol es corrobora que efectivament no hi ha una consciència social del temps. Tret d'alguns casos molt concrets, els participants en els grups de discussió no fan demandes de serveis públics ni reclamen canvis d'horari dels serveis de la ciutat que els facilitin la gestió del temps quotidià.

Dels grups de discussió es desprèn que l'organització quotidiana dels individus i de la ciutat pivota al voltant dels horaris laborals. Per als entrevistats, els horaris de la ciutat s'expliquen amb relació als horaris de treball. En cas d'haver-hi algun conflicte, es pensa que la solució consisteix en que les empreses flexibilitzin els seus horaris i rarament es demana que siguin els horaris de la ciutat els que s'adaptin.

Per tant, la centralitat de l'activitat laboral incideix en la concepció del temps de la ciutat: l'horari laboral n'és l'eix central. Per exemple, els participants en el grup de debat d'entre 25 i 44 anys d'edat consideren que els horaris laborals flexibles fan més fàcil adaptar-se als horaris de la resta d'activitats de la ciutat, com ara anar a portar o a buscar els fills a l'escola, o anar a comprar al mercat del barri.

...A casa, la meua dona té uns horaris marcats... ella treballa en una oficina, i ella hi va de tal hora a tal hora. Jo sóc autònom i... tinc els horaris una miqueta més anàrquics, no? M'ho puc muntar millor per anar a buscar el nen a la guarderia, faig moltes feines a casa...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

A partir d'aquestes constatacions es pot entendre que en els grups de discussió hi hagi, paradoxalment, una absència de discurs global sobre el temps de la ciutat. Aquest queda concretat en la proximitat com a valor temps i en els horaris dels transports públics, dels comerços i dels equipaments del barri.

4.1. La ciutat de Barcelona

D'entrada, els entrevistats manifesten estar satisfets de viure a Barcelona. Per a la majoria dels participants en els grups de debat, Barcelona és una bona ciutat per viure, ja que ofereix molts serveis i oportunitats: la ciutat té tot allò que es necessita. No obstant això, també presenta problemes, especialment dos: és cara i el ritme de vida és massa accelerat.

El grup de joves d'entre 16 i 24 anys valora positivament el fet de viure a la ciutat de Barcelona. Consideren que és una ciutat que ofereix molts serveis als ciutadans i ciutadanes, alhora que és un lloc amb oportunitats de trobar-hi una bona feina.

M: Com valoreu viure a la ciutat?
P: Positivament. M'agrada viure a la ciutat.
M: Sí. T'agrada?
P: Sí.
M: O sigui, que col·labora aquesta ciutat?
P: Sí...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Tanmateix, per als més joves, la ciutat també comporta problemes. Un dels més destacats per als entrevistats d'entre 16 i 24 anys és l'elevat preu dels pisos, que força molts joves a anar a viure fora de la ciutat. Consideren que la ciutat hauria de millorar la seva oferta de pisos de protecció oficial, i que aquesta seria una bona mesura per evitar que els joves anessin a viure fora.

M: ¿Qué tienen que mejorar en esta ciudad?
P: Muchos pisos de protección oficial.
M: ¡Muchos pisos de protección oficial! De vivienda, ¿que más?
P: Seguridad.
P: Los transportes.
P: Seguridad... los Mossos d'Esquadra la verdad es que son una cosa muy calmada de momento...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Un segon element negatiu per als més joves és l'accelerat ritme de vida que imposa la ciutat. Amb tot, afirmen que els agrada viure a Barcelona. Valoren positivament tenir una segona residència per als caps de setmana, per poder desconnectar, però consideren que viure a Barcelona ofereix més avantatges.

M: ¿Y os irías a vivir fuera?
P: Yo, hoy por hoy, no. A lo mejor, cuando sea más mayor, sí... Cuando necesite más tranquilidad..., pero hoy por hoy me gusta estar aquí.
P: Yo ahora cada vez estoy mejor en Barcelona. Quizás para los fines de semana sí que tener una casita para desconectar y eso fuera de Barcelona, pero lo que es el día de cada día...
P: Claro, lo tienes todo aquí, en Barcelona.
P: Sí...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

El col·lectiu més crític amb la qualitat de vida a la ciutat és el de 25 a 44 anys. Consideren que viure a Barcelona no és la millor opció, ni per preu, ni per qualitat de vida. D'una banda, creuen que és cert que la ciutat ofereix molts serveis, però també que és excessivament cara.

...És que a Barcelona tens de tot, i és veritat, tens de tot, però tot això que tens val diners, que si al poble no ho tens, en el fons encara estalvies, perquè no gastes ni diners anant als llocs... i no gastes...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

P: S'ha de ser brètol per viure a Barcelona.
P: Què vols dir amb «brètol»? No...
P: ... Vull dir que jo més d'una vegada diria... he dit: «Foto el camp de Barcelona i em munto la vida a... no sé on...» I darrerament estic veient que... penso que val més la pena anar a viure a Perpinyà... que a Barcelona... un lloguer, aquí, per cinquanta mil peles de lloguer... tres-cents euros ara... tu tens un foradet de... de quinze metres quadrats...

P: És que ni això.

P: ...Si hi arriba.

P: No vius de lloguer, oi?... No viviu de lloguer, oi? perquè...

P: Per menys de sis-cents euros, no vagis a vuit-cents tampoc, a partir de sis-cents no trobes res...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

De l'altra, la ciutat imposa un ritme de vida excessivament accelerat i qualsevol activitat requereix una gran inversió de temps.

P: ...Todo el mundo vive con mucho estrés, porque todo el mundo queremos hacer muchas cosas a la vez y también nos obligan a hacer muchas cosas a la vez. Y va todo el mundo loco.

P: Sí, sí. Y lo del metro, es que es clave. Metro. Tren... y el cartelito que pone en la puerta: «Dejen salir», la gente no lo ve...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

El cost de la vida a la ciutat va perdent força en els grups d'edat més grans. Els que es mostren més satisfets de viure a Barcelona són els més grans de 65 anys. En aquest grup d'edat és on s'exposa de forma més contundent que la ciutat de Barcelona és una bona ciutat per viure-hi.

M: ...I Barcelona és una bona ciutat per viure-hi?

P: Per a mi, sí.

P: Clar que estem en un sector molt privilegiat...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

Els arguments utilitzats per la gent gran sobre la ciutat es fonamenten en la història viscuda, i en la comparació de la situació actual amb la que van viure de joves. En aquest context, les persones més grans de 64 anys afirmen que actualment el nivell de vida a la ciutat és molt elevat i perceben una millora substancial del benestar.

...El que dèiem, però, que la vida ha anat evolucionant, més benestar, més benestar econòmic... Tot això ha anat fent canviar la manera de viure de la gent...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

P: ...Ara les cases tenen moltes més coses que abans. Nosaltres, quan érem petits, ens banyaven en un cubell d'aigua calenta.

P: O al safareig.

P: Avui dia tothom té un plat de dutxa com a mínim.

P: I la nevera... La nevera també t'allibera de molta cosa, perquè abans cada dia anava a comprar.

P: Clar, cada dia compràvem la cosa que tocava.

P: Els congeladors...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

4.1.1. Viure a la ciutat o fora de la ciutat

En el punt anterior s'ha vist que, en general, els participants en els grups de discussió es mostren satisfets de viure a la ciutat. Afirmen que és un municipi que ofereix molts serveis i una qualitat de vida elevada. Per contra, com a qualsevol altra metròpoli, Barcelona imposa un ritme de vida accelerat per a aquells que hi han de dur a terme moltes activitats.

Les persones que tenen més dificultats en la seva gestió temporal, principalment els que compaginen l'activitat laboral amb els estudis o la família, són les que més es queixen del ritme que imposa la ciutat. El raonament es basa en el fet que a Barcelona es necessita molt de temps per fer qualsevol activitat.

En contraposició, el "poble" apareix en l'argumentari com a lloc ideal, on el temps deixa d'esdevenir un problema. Al poble, les distàncies s'escurcen i el temps invertit en realitzar les activitats quotidianes és menor que a Barcelona.

El grup d'edat d'entre 25 i 44 anys és el més crític amb les condicions de vida a la ciutat. Consideren que el ritme de vida de Barcelona és molt diferent del ritme de vida que es porta –o es pot portar– en un poble. A la ciutat, qualsevol activitat quotidiana, per simple que sigui, requereix una gran inversió de temps. El poble s'idealitza com un espai en què es disposa de temps per realitzar totes les activitats quotidianes sense les presses de la ciutat.

P: El temps tampoc és el mateix a la ciutat que als pobles.

P: El ritme de vida és diferent, al poble...

M: Per què no és el mateix?

P: Perquè... allà, al poble, per anar a comprar a una farmàcia o a qualsevol lloc amb... cinc minuts... doncs... hi sóc. Vull dir... hi puc anar a peu, en aquest cas; aquí, a vegades, doncs, a veure, la farmàcia sí, no? però, depèn de que jo m'he de desplaçar a... hi he d'invertir molt de temps. Per exemple, en mitja hora, jo puc travessar dues comarques, pràcticament, i aquí, a Barcelona, en mitja hora arribo al centre, saps?, que és molt relatiu...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Al poble ideal, fins i tot hi ha temps per conèixer gent, per fer relacions socials, per crear comunitat. Per contra, la vida a Barcelona és anònima; el ritme diari dificulta les relacions socials.

...Al poble, la gent té més temps per conèixer la gent que té al seu entorn. Vull dir... vosaltres viviu el mínim a Barcelona... quanta gent, realment, té... allò... una amiatat, no sé... Jo, si tinc amiatats, és de gent que conec des de molt petits i perquè hem fet activitats conjuntament, doncs... com anar a l'agrupament o... sortint amb el grup de muntanya, però... dius: «Els veïns...» Els veïns els veus... a l'ascensor i parles de l'altre temps que deies tu...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Viure al poble no significa només perdre menys temps per fer les diferents activitats quotidianes, sinó que també significa fer-ne menys. I és que també es percep que el conflicte es genera quan es vol realitzar un nombre massa elevat d'activitats i als pobles l'oferta és menor que a la ciutat.

... Quan pujo al poble, per exemple, el meu temps lliure... tinc la sensació que en tinc molt més que a Barcelona. Tornes i dius: «Uah, m'han passat dos dies molt llargs», i en canvi, a Barcelona, intentes fer moltes coses, però no ho aconseguixes... Necessites molt de temps per a tot...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

No tots els grups d'edat comparteixen aquest ideal de vida fora de la ciutat. Tal com s'acaba de veure, són les persones de 25 a 44 anys les que visualitzen la vida fora de la ciutat de Barcelona com a menys estressant.

En canvi, les persones més grans creuen que viure fora té més factors negatius que positius. En el grup de 45 a 64 anys es considera que les persones que van a viure fora de la ciutat, sovint per l'elevat preu de l'habitatge com a causa principal, continuen treballant a Barcelona, i finalment acaben invertint molt més temps en els desplaçaments que quan vivien a la ciutat.

Cal destacar que el pas d'anar a viure fora de Barcelona s'expressa en forma d'expulsió i, en general, es vincula a l'elevat preu de l'habitatge. És remarcable que a pràcticament tots els grups de discussió s'hagi fet referència al fet que molts ciutadans i ciutadanes de Barcelona han anat a viure a poblacions dels voltants de la ciutat per poder tenir accés a un habitatge que s'adeqüi a les seves necessitats.

P: ..., mucha gente no puede pagar un piso aquí.

P: Hay mucha gente que se ha marchado...

P: Que hayas tenido que ir a vivir a Sant Cugat o a Sitges o adonde sea y tengas un trabajo aquí, porque es una inmensa pérdida de tiempo...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Possiblement, els participants d'entre 45 i 64 anys són els més crítics amb les conseqüències que comporta el fet d'anar a viure fora de la ciutat amb relació a la gestió del temps. En aquest grup tenen la percepció que cada vegada hi ha més gent que viu fora de la ciutat, però que continua treballant a la ciutat. Aquesta dinàmica implica una gran despesa en temps de desplaçaments, abans i després de la jornada laboral, que acaba repercutint en una disminució de la qualitat de vida.

...Tinc uns amics íntims que es van casar fa 28 anys i van anar a viure a Sant Cugat, i nosaltres ens vam quedar a viure aquí, a Barcelona. Llavors ells, amb els seus fills a Sant Cugat, ella treballa a Sant Cugat o a Rubí, que està al costat mateix, i volien que es desplaçés ell. Llavors hi ha un membre de la família que perd aquest temps, però els altres gaudeixen d'estar a Sant Cugat...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

4.1.2. El barri i els serveis de proximitat

Un dels referents més importants en parlar de la ciutat és el barri de residència. Els entrevistats l'esmenten amb relació als serveis de proximitat. I és que la proximitat és un element percebut com a factor primordial per obtenir una millor qualitat de vida.

...Vaig pensar que la qualitat de vida també consistia a no estar molt de temps anant a treballar a l'altra punta de Barcelona. Quatre viatges al dia, al cap del mes són molts diners, més el fet d'haver-te de quedar a dinar... És bàrbar, si ho sumes! I d'aquesta manera, tots reunits a casa...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

La preferència pel barri es dona en tots els grups d'edat, però, sobretot, en el grup d'edat de persones més grans, les de més de 65 anys, que són les que fan més vida de barri. Si bé valoren de forma positiva l'evolució de la qualitat de vida al seu entorn, viuen de manera insegura els canvis socials que s'han succeït. El barri era un espai de vertebració social i responia a un model de vida comunitària. Ara ha esdevingut anònim i, amb les recents onades immigratòries, es percep com a més insegur.

M: Com ha canviat aquest barri? Perquè és molt diferent d'aquell barri...

P: Sí, perquè també està més poblat, com a tot arreu.

P: És que abans ens coneixíem tots.

P: Amb la quantitat de gent que hi ha ara, una persona sola o una parella no pot fer res en un cas de violència...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

En general, els participants afirmen fer un ús intensiu del barri i aprofitar tots els serveis que els ofereix. L'objectiu bàsic és estalviar temps en desplaçaments.

...Jo, personalment, m'he muntat la vida com si visqués a un poble. Tot ho faig al barri, tot ho faig al barri... i treballar, també. Vull dir, vaig demanar el trasllat al costat de casa, perquè tenia l'oportunitat i tot... el metge quan busques allò... al costat de casa... el dentista més a prop i... precisament per això, per no perdre temps amb... els trasllats...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

Per a d'altres, però, el barri no disposa de suficients serveis i reclamen que s'ampliï l'oferta, entre d'altres, de cinemes, d'equipaments esportius o de biblioteques. En el rerefons d'aquesta queixa també hi ha la recerca de la proximitat.

P: ...¡Pero tenemos pocos cines, eh, aquí! Aquí sólo tenemos unos...

P: Creo que nosotros, aquí, lo que estamos pidiendo aquí... Es que este barrio tiene encanto, pero somos demasiado generosos con una instalación deportiva, y tira muy poco para el barrio. El barrio, diríamos que tendría que construir más para nuestro beneficio...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els participants consideren que les opinions de la gent sobre si hi ha suficients serveis als barris o no depenen, en bona part, del coneixement directe que se'n tingui. S'afirma que les persones usuàries de les biblioteques i dels centres cívics estan assabentades de totes les activitats que s'hi fan i, en canvi, els ciutadans que no utilitzen aquests equipaments tenen la percepció que no es fan activitats al barri.

...O sigui, a mi, no se m'hagués acudit mai venir aquí (centre cívic) a fer classes d'informàtica. Ja sé que no és gratuït, però és més econòmic que segons a quines escoles, oi? I no tinc la consciència de dir... d'utilitzar les coses públiques...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

P: A la que vas a un lloc, per exemple, a un centre cívic, jo mateix, a les biblioteques, agafo papers...

P: Els papers els trobes a la biblioteca pública, o jo vaig recollint papers. Doncs pensa que hi ha dies que agafo l'agenda de cap de setmana i tinc apuntades quatre o cinc coses, i he de triar quina, perquè a la que comences a remenar, trobes...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

M: Y en vuestro barrio, ¿qué actividades hay que podáis hacer vosotras por allí?

P: Nada.

P: No hay nada...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

...És que a Barcelona tens de tot, i és veritat, tens de tot, però tot això que tens val diners...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

4.2. Horaris de la ciutat

Tal com s'afirma al principi del capítol, en el decurs dels grups de discussió s'ha constatat que hi ha una manca de discurs global entre els ciutadans i les ciutadanes amb relació al temps de la ciutat. Quan es tracta de parlar dels horaris de la ciutat, s'identifiquen tres grans variables: els transports públics, els comerços i els serveis del barri.

4.2.1. Horaris dels transports públics

En general, es percep que els horaris de la ciutat estan estretament relacionats amb l'oferta de transport públic. Les referències a aquests transports se solen centrar en les franges horàries en què aquest està en funcionament, més que en la xarxa de transports disponible.

Els ciutadans i ciutadanes participants en els grups de debat consideren que els horaris dels transports públics haurien de ser més extensos, especialment a la nit i durant els caps de setmana. Aquesta és, possiblement, una de les demandes més emfatitzades i genèriques de tots els grups d'edat.

Els joves consideren que els horaris nocturns del transport públic haurien de ser més extensos. Reivindiquen que s'allargui l'horari de funcionament del metro, perquè els autobusos nocturns no ofereixen un servei suficient, ja que tenen una freqüència de pas molt baixa.

M: Fins a quina hora dura, ara?

P: ...Fins a la una...

P: A les dotze, les dotze!

P: ...El divendres no ho sé...

P: Em sembla que els divendres i dissabtes és a les dues...

P: ...Són quarts d'una i dius: «M'he quedat sense metro!» i... o agafa un taxi o un bus nit, que vés a saber quan passa...

P: Sí, perquè el bus nit, depèn de quina línia... aquí encara, perquè en tenim més d'una...

P: Sí, estem ben comunicats...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

P: Como estás en la discoteca y a las 3 o a las 4 te quedas así, te ves obligada a coger un taxi... o un bus nit y tarda...

P: Y si llega adonde vives estás de suerte.

P: ... Depende de dónde vives... No te va bien uno... y tarda muchísimo en llegar el siguiente...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

A banda de l'oferta nocturna del transport públic, també hi ha algunes queixes sobre el funcionament del transport públic els caps de setmana, especialment dels autobusos, perquè la freqüència de pas disminueix notablement respecte dels dies laborables.

P: Los domingos son mortales...

P: Los sábados también.

P: Siempre acabamos subiendo andando.

M: ¿Por qué? ¿No pasa?

P: Porque no pasa

M: ¿Y el metro? ¿Qué utilizáis más: el metro o el autobús?

P: El autobús.

P: El metro en el barrio no llega...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Les preferències d'ús del transport públic varien segons la disponibilitat de temps. Els joves participants en els grups de debat afirmen que els dies laborables prefereixen el metro per desplaçar-se per la ciutat perquè consideren que és el mitjà de transport més ràpid. Diuen que si realitzen el mateix desplaçament amb autobús, el temps de desplaçament augmenta considerablement.

M: ¿Y qué es mejor: el metro o el autobús?

P: ¡El metro!

P: Es más rápido.

M: O sea, cogéis más el metro. ¿Por qué es más rápido?

P: ...Un autobús tarda muchísimo más.

P: Y como haya un poco de caravana. Es que los metros sabes que cada dos o tres minutos van a salir...

P: ...Y el autobús... Vete a saber si ha habido un accidente por ahí... un atasco...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

En canvi, durant els caps de setmana es disposa de més temps lliure i la rapidesa deixa de ser un factor bàsic a l'hora d'escollir el mitjà de transport. Els mateixos joves exposen que els caps de setmana i els dies festius fins i tot prefereixen el bus o el cotxe enlloc del metro.

...Si el fin de semana puedes escoger una cosa, o sea, desde metro y autobús, cojo el autobús, porque el metro es agobiante; en el autobús vas viendo, es más relajado... es más paciente el viaje. Es que vamos todos por las mañanas como borregos, todos en fila, siempre lo mismo. Igual, monotonía...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

...Los fines de semana no... a ver... que desconectas más de... al menos yo desconecto más que ellas. El metro ya no lo cojo para nada los fines de semana. Vamos en coche...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

En aquest mateix sentit, els participants en el grup de debat de més de 65 anys també prefereixen desplaçar-se amb autobús perquè consideren que el viatge és més agradable. No preval el temps ni la rapidesa.

...Jo prefereixo haver d'agafar dos autobuses, vint minuts un, vint minuts un altre,... no té res a veure amb el metro, tot i que el metro és més ràpid, però hi ha moltes escales...

(Grup de discussió de 65 anys i més)

4.2.2. Horaris comercials

L'altre gran aspecte al qual fan referència els entrevistats en parlar del temps de la ciutat són els horaris comercials. En general, es considera que els horaris dels comerços de la ciutat són suficients i, fins i tot, en alguns casos, excessivament extensos. Tal com s'explica en el capítol sobre el treball mercantil, els participants en els grups de discussió opinen que amb els horaris comercials actuals (en què els establiments no tanquen al migdia i en ocasions obren diumenges i festius) s'obliga els comerciants a treballar un nombre d'hores excessiu.

P: ... Jo estic totalment en contra dels horaris comercials que hi ha! Això de les nou del matí o les deu del matí fins a les vuit o les nou del vespre em sembla absurd, però, bé.

M: Tu què faries? Allargar-lo o escurçar-lo?

P: Escurçar-lo.

M: Els diumenges oberts?

P: A mi em sembla una barbaritat, suposo perquè durant molts anys he estat casada amb un botiguer... tothom vol tenir qualitat de vida...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

... Hi ha gent a la qual li costa trobar un moment per anar a comprar, no? Jo, treballant, i durant una època treballant i estudiant, sempre el trobava. Si hi vas a les vuit, vas al mercat, si hi vas per la tarda, pots anar a qualsevol súper, de botiguetes, a El Corte Inglés, si t'agrada. Aquí pots triar, eh!...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Els horaris comercials extensos perjudiquen el petit comerç, que té menys capacitat d'obrir les mateixes hores que les grans superfícies. Aquest fet suposa un greuge, especialment per al comerç de barri, que és precisament el preferit per la majoria dels participants.

M: I els horaris varien molt d'un establiment a un altre?

P: Els supermercats ho absorbeixen tot. Clar, fins a les 9 i pico de la nit.

P: Els horaris varien molt.

P: Home, per exemple, al Mercadona obren tot el dia.

P: Em sembla que els diumenges i tot!

P: Passis a l'hora que passis, sempre veus algú a dintre.

(Grup de discussió de 65 anys i més)

P: I per a un botiguer petit, és molt fotut, perquè no en treu cap benefici.

P: Però, bé, també n'hi ha que estan mal vistos perquè aquell sí que obre, i jo penso que això dona molts problemes i trobo que no hi ha cap necessitat d'anar de rebaixes a comprar samarretes un diumenge, no ho entenc!...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Per contra, es pensa que els mercats municipals haurien de modificar els horaris. Els participants opinen que seria molt útil que obrissin cada tarda. Es creu que els horaris actuals són massa limitats i que impedeixen que molts ciutadans i ciutadanes hi puguin anar a comprar.

P: ...Pero los mercados éstos abren pocas horas. Porque por la tarde no están abiertos.

P: Los dos días, pero no todos los puestos, pero, bueno, abren por la mañana.

Y yo creo que si tienes abierto los jueves y los viernes por la tarde...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

Cal insistir, doncs, en la preferència per la compra pròxima, com una de les activitats quotidianes que els barcelonins i barcelonines cada vegada situen més a prop del seu lloc de residència. De fet, la recerca de la proximitat és una estratègia de gestió temporal, ja que estalvia temps.

M: ...I tu dius que a Sants ... treballes, compres al barri...?

P: Sí. Ara, abans de... de venir... doncs, jo he baixat i... conforme anava baixant, anava passant per les botigues i he entrat a la fruiteria, he entrat a la xarcuteria...és molt còmode, i llavors puges els paquets a casa...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

En el mateix sentit, es fa referència de forma majoritàriament negativa a la compra en grans superfícies, ja que aquesta requereix una inversió superior en temps i en distància que les compres al barri.

...No és gens pràctic anar-te'n a la Diagonal, a les grans superfícies aquestes que hi ha a l'extraradi ...

(Grup de discussió de 25 a 44 anys)

4.2.3. Horaris de la resta de serveis

Amb relació a la resta d'horaris que regeixen la ciutat es constaten tres grans qüestions: en primer lloc, per regla general, s'esmenten pocs serveis, tret dels comerços i del transport públic; en segon lloc, els que se citen solen ser relatius als equipaments del barri; i en tercer lloc, es demana que els horaris siguin més amplis.

A diferència del transport públic i dels comerços, el coneixement sobre els horaris dels equipaments del barri és més difús. En aquest cas, les referències i les avaluacions sobre els horaris d'obertura depenen en bona mesura de la freqüència i del tipus d'ús que se'n faci.

M: ...¿Y es suficiente el horario de esa biblioteca?

P: Para lo que yo la uso, sí.

P: Yo, cuando iba al colegio, sí que iba bastante. Acostumbraba a ir allí a hacer los deberes. Ahora no, la verdad.

P: A veces, quizás, en vez de cerrar a la 8:30, si cerrasen un poco mas tarde... Hay mucha gente a la que le gusta ir a estudiar allí... cuando tienen un examen y tal... y si cierran a las 8:30... te cortan la tarde.

M: ¿Tienen el mismo horario en verano que en invierno?

P: En verano cierran un mes, creo... en agosto, ¿no?

P: ...Pero el horario... creo que varía algo...

(Grup de discussió de 16 a 24 anys)

Les biblioteques, juntament amb els centres cívics, són els equipaments més citats. Els participants en els grups de discussió demanen que aquests equipaments amplïïn la seva franja horària, especialment que obrin els caps de setmana i que tinguin un horari més ampli per la tarda, ja que consideren que tancar a les vuit del vespre és massa d'hora.

M: ...Hauria d'estar oberta una biblioteca els caps de setmana?

P: Depèn.

P: Una biblioteca, un gimnàs...

P: Una biblioteca hauria d'estar oberta sempre per als estudiants. Els meus fills hi anirien tots els diumenges.

P: Ja n'hi ha alguna d'oberta. Però això, què vol dir? Això vol dir pagar més personal, molta gent no obre els caps de setmana perquè haurien de pagar més personal...

(Grup de discussió de 45 a 64 anys)

SEGONA PART

Entrevistes exploratòries

Aquesta part de l'informe recull la síntesi de les entrevistes exploratòries realitzades a diversos experts segons la seva dedicació en àmbits relacionats amb els Nous Usos Socials del Temps. La selecció d'experts es va dur a terme d'acord amb el seu àmbit d'estudi i el seu treball actual.

Els entrevistats comparteixen una idea comuna: els canvis socials han modificat l'ús del temps dels individus. Anys enrere, la societat, com a conseqüència del seu fort caràcter industrial, estava marcada per una estructura pautaada: formació, treball, repòs. Actualment, aquesta estructura de vida és més complexa: la formació de les persones dura tota la vida, el temps de dedicació al temps de treball mercantil comença molt més tard, i el temps de repòs ja no s'entén de la mateixa forma...

Per tant, el temps no es pot entendre de manera individualitzada, sinó que s'ha de pensar de manera oberta i col·lectiva, per tal de poder donar resposta a unes necessitats i a unes estructures de vida quotidiana canviant.

5. Temps de treball mercantil

El temps de treball mercantil és aquell en què, des del punt de vista de la població, s'adquireix un prestigi social; és a dir, no tan sols s'obté una remuneració econòmica a canvi d'un temps de dedicació, sinó que també s'adquireixen drets de ciutadania.

La societat assumeix que el temps de treball mercantil és el que organitza la resta de la jornada. Aquest fet provoca una invisibilitat del temps de treball familiar domèstic per part del temps del treball mercantil i complica la gestió del temps.

La dificultat principal en parlar del temps de dedicació al treball mercantil és la no delimitació del temps que es dedica realment a la feina. Sovint, en preguntar quantes hores es treballa, els ciutadans i ciutadanes no responen el temps que dediquen realment a la feina, sinó l'horari laboral que ve marcat per la nòmina, la qual cosa provoca un biaix de temps. Hi ha una tendència a l'allargament de la jornada laboral, que la població probablement no percep.

5.1. Horaris

El tractament habitual que es realitza en les enquestes de temps sobre el temps de treball mercantil amaga la relació entre el nombre d'hores treballades i la seva estructura al llarg de la jornada. Segons l'estructura horària, la jornada laboral pot ser més o menys extensa. En cas de treballar en horari partit, si es treballa lluny de casa, no es té temps d'anar a casa al migdia, la qual cosa provoca un allargament de la jornada perquè es perden les hores lliures del migdia. Per tant, el nombre d'activitats que es puguin fer la resta de la jornada dependrà de l'estructura horària establerta en el lloc de treball.

Els horaris laborals sovint no s'adapten al tipus d'unitat familiar, ja que qui els marca és l'empresa. Hi ha molt poques empreses que deixin escollir l'horari laboral; sovint és una condició no negociable. Els factors que poden facilitar l'elecció de l'horari laboral és l'experiència, la trajectòria laboral, l'estatus social, el nivell de vida, etcètera.

Els sectors de població amb uns horaris més extensos són els empresaris autònoms i els directius, perquè no diferencien entre el temps de la vida privada i el de la vida professional.

5.2. Desregularització d'horaris

La desregularització dels horaris laborals es perfila com a l'eix de la problemàtica dels nous usos socials del temps, principalment per la desregularització de la jornada laboral del cap de família. A més a més, la incorporació de la dona al mercat laboral ha provocat que la persona que actuava com a medidora familiar ja no tingui tot el temps disponible per a la família i cada vegada demani més temps per a ella mateixa. Aquest fet és especialment visible en les dones de classes mitjanes urbanes. Hi ha qui creu que la problemàtica dels usos del temps sorgeix, justament, amb l'exigència dels drets de ciutadania de la dona i el creixement del seu propi benestar.

La desregularització dels horaris laborals és un fet cada vegada més evident: horaris de nit, caps de setmana, variacions de jornada i de torns. Aquest fenomen dificulta molt la gestió de la vida quotidiana dels ciutadans i ciutadanes, ja que no els permet de planificar les seves vides i sempre han d'estar pendents dels horaris laborals. La desregularització d'horaris, com a excusa per a una millor conciliació de temps, es considera un engany, perquè dificulta la conciliació del temps mercantil amb el temps familiar domèstic i de lleure.

Una conseqüència clara d'aquesta desregularització d'horaris és que els col·lectius més desafavorits de la societat n'acaben sent les víctimes, especialment, les persones amb pocs recursos, les dones de famílies monoparentals, els estudiants... Aquests solen realitzar feines de neteja, treballar en llocs d'oci, com a auxiliars de sanitat... Són uns camps on sempre hi ha feina, tant per a les dones que es reincorporen al mercat laboral o que hi entren per primera vegada, com per als estudiants que busquen una feina temporal.

5.3. Tipus de jornada laboral

Segons el temps de dedicació al temps de treball mercantil sorgeixen diferents tipus de jornada laboral: jornada completa, jornada partida, treball a temps parcial, etcètera.

Actualment, es fan molts contractes a temps parcial, que s'han interpretat com la solució a una millor gestió del temps. Tanmateix, sovint, les feines a temps parcial es fan en hores molt poc freqüents, que no permeten la conciliació amb la vida familiar.

Les jornades a temps parcial es van crear amb el propòsit d'augmentar la disponibilitat de temps per a les dones, encara que molt sovint no és així. El treball a temps parcial es concep per poder dedicar menys temps al treball mercantil i, així, tenir la resta de la jornada lliure per fer la resta d'activitats.

Amb les reduccions de jornada laboral passa el mateix. En la majoria dels casos, les dones són les que la demanen. Hi ha molt pocs homes que sol·licitin una reducció de jornada laboral per fer-se càrrec de la família.

Els entrevistats denuncien que el mercat laboral s'aprofita d'aquesta diversificació per desarrelar les persones dels seus costums (poca estandardització de les jornades laborals). És la lògica del mercat que precaritza i impossibilita una estructura familiar tradicional. En aquest sentit, cal una forta intervenció pública per tal d'evitar que la flexibilitat horària sigui sinònim de precarietat.

S'ha observat que a Catalunya no hi ha diferències territorials pel que fa a la durada mitjana de la jornada laboral; és a dir, no existeix la dicotomia entre la jornada urbana i la jornada rural. A Catalunya s'està portant una jornada laboral tipus quant al nombre d'hores treballades, igual a tot el territori.

El que pot fer variar el tipus de jornada laboral és el grup social al qual pertany cada individu. Les diferències principals vénen donades per l'edat i el gènere. És a dir, les diferències socials també es reflecteixen en l'ús del temps.

5.4. Exclusió

El terme «exclusió» fa referència als grups socials que queden exclosos del mercat laboral. L'exclusió perjudica els col·lectius més dèbils, i discrimina per gènere, ètnia i classe. És el que s'anomena «la triple discriminació».

Un exemple de col·lectiu que mai no ha estat lligat al mercat laboral, però que mai no ha estat exclòs de la societat és el de les mestresses de casa. Elles són la garantia d'inclusió al mercat laboral de tots els membres de la seva família.

Per contra, el control del propi temps és el límit de la dificultat dels que són dins del sistema. Tenir tot el temps ocupat és sinònim de prestigi, i controlar el binomi «temps – treball» és vist per la societat com una gran riquesa. Aquesta és una lògica que va ser imposada per la industrialització, i de la qual és molt difícil sortir-ne; és a dir, s'està a full time dins del sistema, o no s'hi està.

6. Temps d'estudi

El temps d'estudi o de formació no es considera com a temps de treball, perquè el temps que es destina a l'estudi es pot invertir en temes que no estan gens relacionats amb el treball mercantil.

A les enquestes de temps, els estudiants apareixen com a no treballadors, ja que estudiar no és la seva ocupació, sinó que és la seva activitat. Aquest fet també és conseqüència de la mentalitat imposada per la industrialització: tot el que no és treball mercantil no compta. És el mateix que passa amb el temps de treball domèstic. És essencial per obtenir una bona qualitat de vida, però com que aquest temps no es mercantilitza, la societat no el valora.

7. Temps de treball familiar domèstic

El concepte de temps de treball familiar domèstic va molt lligat a la connotació d'esfera tradicional d'estructura patriarcal, en què la societat es divideix en dues esferes: l'esfera pública i l'esfera privada (treball-no treball, econòmic-no econòmic, empresa-família, raó-sentiment, cultura-natura, home-dona). Aquestes dues esferes vénen donades per una visió molt masculinitzada de la societat.

El concepte de la llar s'associa a una antiga concepció, i el fet que aquest espai de treball domèstic es continuï anomenant «llar i família» provoca una desvalorització d'aquesta activitat.

Si el temps de treball familiar domèstic s'anomenés «temps de la llar», suposaria una connotació molt forta relacionada amb l'espai on es desenvolupa l'activitat; i, a més a més, en molts casos, algunes de les activitats que s'emmarquen en el treball domèstic no es fan a casa, com ara portar els infants al metge. En contraposició s'observa que el treball domiciliari és realitzat a la llar, però no és treball domèstic.

Per anomenar cada temps correctament, cal tenir present quin tipus de treball és desenvolupat a cada esfera temporal, quin espai ocupa, a quin escenari es du a terme, qui en són els protagonistes, quines són les relacions i quins són els imaginaris, o quins són els eixos de la relació treball-ús.

7.1. Delimitació de les activitats del temps de la llar

No és fàcil delimitar les activitats que constitueixen el temps de treball familiar domèstic. En els diaris de temps sorgeixen dos conflictes: d'una banda, la no visualització de la superposició de les activitats, i, de l'altra, el fet que el temps només s'analitza com a construcció pública, pròpia del sistema capitalista, i no s'analitza el «temps experiència», que no es mercantilitza i que es destina a l'aprenentatge...

En la superposició d'activitats hi ha un factor que dificulta la delimitació del temps de la llar: la subjectivitat que va lligada a totes les activitats, com, per exemple, estar planxant mentre s'està mirant la televisió. Segurament l'individu classificaria aquesta activitat com a temps de la llar, i no pas com a temps de lleure, o a l'inrevés.

Un altre problema que es genera és la detecció de les activitats secundàries. Un exemple clar d'aquest fet és el temps de cura dels fills. Aquest temps no apareix a les enquestes, encara que l'individu hagi estat tot el dia amb els seus fills. Aquesta activitat tendeix a quedar camuflada per la resta d'activitats domèstiques. La no delimitació de les activitats secundàries condueix a un error a l'hora de fer una classificació del total de les activitats de tota la jornada. Quant a la cura de persones dependents, passa el mateix. Només sorgeix com a tal, quan es considera com una activitat concreta.

7.2. Conciliació

Els experts expliquen que la conciliació és una lògica imposada per la Unió Europea, no demanada per ningú. Per això, perceben tota aquesta problemàtica com un engany. Denuncien que ha estat un tema imposat per incorporar les dones de forma massiva al mercat laboral, tot i que les dones sempre han treballat i fins ara mai no havien tingut problemes de conciliació.

El tema de la conciliació no té interès per als ciutadans i ciutadanes; només en té per a les empreses, que volen tenir controlat el temps dels seus treballadors i treballadores per tal que l'empresa en pugui treure el màxim benefici. Aquest fet provoca que l'eix central de la vida sigui el temps de treball mercantil. Els treballadors i treballadores consideren que les empreses haurien de tenir més present que primer és el benestar de les persones i després el de les mercaderies.

7.3. L'únic temps que no s'adapta és el temps de treball?

Anys enrere hi havia la tendència d'anar a viure a prop del lloc de treball. A les empreses els interessava que fos així, i per això procuraven habitatges prop de les seves fàbriques per als seus treballadors i treballadores. Aquest model era factible perquè aleshores els empresaris podien oferir una feina estable. Actualment, aquest model no tindria sentit, perquè la feina és totalment inestable i en molt pocs anys es pot canviar diverses vegades de feina, però, mantenint el mateix el lloc de residència.

La dificultat per trobar habitatge incideix en el fet que sigui la localització de l'habitatge la que marqui l'espai de vida de cada individu. Abans, l'espai de vida venia definit per la localització del lloc de treball; ara ve definit per la localització de l'habitatge. Aquest procés de canvi s'hagués pogut planificar proveint les àrees previstes com a àrees de treball de residències i de tots els serveis necessaris per a una bona qualitat de vida, inclòs el transport públic, però no ha estat així. D'aquesta manera, l'accessibilitat al lloc de treball hauria estat òptima, disminuint el temps i augmentant la qualitat del desplaçament.

8. Temps lliure i temps de lleure

Dins del temps lliure cal diferenciar, primer de tot, entre el temps de lleure i el temps lliure. El temps lliure és el temps que queda per omplir dins la teva jornada després d'haver realitzat totes les tasques. També es percep com un temps destinat a la cura personal. Per això, és molt complicat delimitar el temps lliure, sobretot, si es té en compte el conflicte de la simultaneïtat d'activitats.

Sovint es pensa que si l'espai de temps lliure no s'omple amb cap activitat concreta, llavors, aquest temps passa a ser temps de repòs. Pel que fa al temps de lleure, és el temps que s'omple d'activitats programades.

Encara que les fronteres entre els temps no siguin gaire clares, a l'hora de delimitar-los és important distingir entre el temps lliure i el temps de treball domèstic. És a dir, distingir entre el temps no obligat i el temps obligat. Un exemple clar d'aquest fet és la distinció entre anar a comprar i anar de compres. Anys enrere, anar a comprar era un activitat de supervivència, mentre que ara ha esdevingut una activitat de lleure de primer ordre. Els centres comercials han substituït les rambles o els passeigs dels pobles, que abans eren un espai de socialització.

L'activitat principal en el temps lliure és mirar la televisió. En la definició de temps lliure hi ha una dimensió d'autodecisió molt important. Per això, es podria considerar que mirar la televisió no és un temps autodecudit; es programa el que es mira, però omple un buit de temps. Per tant, es podria arribar a la conclusió que el temps només és lliure en l'imaginari de cada individu.

8.1. Diferències socials en el temps de lleure

El que marca la diferència en l'ús del temps de lleure és, principalment, el nivell d'estudis. Cal tenir present que el nivell d'estudis està relacionat amb el nivell d'ingressos, amb el tipus d'ocupació, amb la mobilitat social, el nivell d'estudis dels pares..., característiques que marquen el tipus d'activitats de lleure que desenvolupa cada individu.

Pel que fa a les diferències en el temps de lleure per sexe i edat, en la diferenciació per sexes, en el grup de joves pràcticament no hi ha cap diferència en el tipus d'activitats de lleure que realitzen. En canvi, en el grup d'edat de més de 65 anys, jubilats, les dones, a diferència dels homes, són les que aprofiten millor aquest temps alliberat per realitzar activitats de lleure. Són elles, en general, les que tenen una esperança de vida més alta i les que gaudeixen de millor salut. Tot i així, a les dones els costa de jubilar-se, perquè sovint assumeixen càrregues familiars: néts, persones dependents... En molts casos, per a elles, la jubilació només és una pseudojubilació. Una dona no assumeix la idea de jubilació fins que ella mateixa no esdevé una persona dependent.

Un punt molt important a destacar és el gran nombre de gent jubilada que no fa cap activitat. Aquests individus són uns consumidors de lleure en potència.

8.1.1. Immigració

Amb la forta immigració comunitària i extracomunitària que Catalunya ha rebut en els últims anys s'ha produït una translació de les activitats de lleure del país d'origen dels immigrants cap al nostre. Aquest fet dibuixa unes pautes de temps lliure diferents de les d'aquí, amb una dinàmica i uns horaris també diferents, on segur que hi haurà una quota de mercat bastant ampla per explotar.

8.2. Percepció de manca de temps

S'ha observat que la població que percep una manca de temps lliure més important és aquella que destina més temps a realitzar activitats de lleure, tant en dies laborables com en caps de setmana. I, per contraposició, la gent que té més temps lliure no sap com omplir-lo.

Les classes mitjanes altes són les que perceben més manca de temps. Sovint, aquest col·lectiu té prou capacitat econòmica per fer determinades activitats, però no disposa de prou temps per realitzar-les. Per contra, a les classes més populars els sobra temps, però per a elles el temps no té importància. Per aquest motiu, per desplaçar-se escolliran anar a peu enlloc d'agafar un mitjà de transport per estalviar temps. Per a elles, els diners són més importants que el temps.

Hi ha qui considera que la percepció de manca de temps lliure és una percepció bàsicament femenina, igual que la reivindicació de tenir més temps de lleure disposició personal.

9. Temps de desplaçament

D'entrada, cal precisar que la mobilitat no és una activitat per ella mateixa, sinó que és una activitat generada. La obligació de desplaçar-se per satisfer les necessitats de les diferents esferes temporals és el que conforma el temps de desplaçament. Aquest és un temps a reduir, ja que suposa un problema per compaginar totes les activitats de la jornada. La mobilitat és necessària per assolir els desitjos quotidians. Per això ha adquirit una importància desmesurada, també a causa de la seva complexa gestió.

Segons el mitjà de transport utilitzat en els desplaçaments diaris, aquest temps es pot utilitzar per fer diverses activitats: llegir, dormir, escoltar música..., encara que és imprescindible que el trajecte ofereixi unes certes condicions. El que cal tenir present és que el temps de desplaçament amb vehicle privat esdevé un temps pràcticament mort.

El temps de desplaçament és molt difícil de classificar. Sovint, els trajectes no són fruit d'un sol motiu, sinó d'uns quants. Per això és important que la mobilitat rebi un tractament transversal.

Per regla general, les persones no perceben que el temps de desplaçament forma part de l'activitat que dona peu al desplaçament. Si la població percebés el temps per anar a la feina com a temps de treball, potser hi hauria la tendència de viure més a prop del lloc on es treballa. La dificultat per trobar un habitatge fa que primer es busqui un lloc per viure, i que després, segons on es trobi, s'intenti apropar la feina al lloc de residència.

La deslocalització dels llocs de treball a les diferents corones de l'àrea metropolitana ha repercutit de forma considerable en els temps de desplaçament. Des del punt de vista de l'empresari, l'únic aspecte que compta és el temps de treball mercantil; és a dir, el temps que el treballador passa en el seu lloc de treball, i s'ignora el fet que els treballadors hagin de fer llargs desplaçaments, la qual cosa provoca un allargament de la jornada.

9.1. Mobilitat en temps de lleure

La mobilitat en el temps de lleure té uns comportaments diferents dels de la mobilitat quotidiana. Sovint, el desplaçament en el temps de lleure constitueix la mateixa activitat. En canvi, en la mobilitat quotidiana, el desplaçament es produeix com a conseqüència d'aconseguir o de fer alguna cosa. Per exemple: el pa se sol comprar al costat de casa, perquè per comprar-lo cal desplaçar-se, mentre que en el temps de lleure la compra adquireix una perspectiva de passeig molt més àmplia.

En el temps de lleure cal distingir entre: a) la mobilitat entesa com una activitat derivada; i (b) la mobilitat entesa com una activitat específica. Per exemple: anar de botigues és una mobilitat entesa com a temps de lleure, com una activitat, però la mobilitat en el temps de lleure també es pot entendre com el temps invertit en accedir a l'activitat desitjada.

10. Temps de repòs

Les dinàmiques del temps de repòs també han anat variant al llarg del temps. Els períodes de vacances cada vegada són menys homogenis. Hi ha la tendència a dividir les vacances al llarg de l'any, en comptes de concentrar-les en un sol període. Els períodes de repòs poden ser anys sabàtics, diferents períodes d'estudis al llarg de la vida... Aquest fet comporta una gestió del temps de descans molt més complexa.

11. Temps de la ciutat

La ciutat és un entorn on tots els temps es manifesten en un mateix espai.

La ciutat ha ensenyat a allargar el temps. Les persones que viuen a la ciutat tenen la tendència a programar més les activitats que les persones que viuen en nuclis més petits, perquè així poden fer més coses en menys temps. Hi ha la percepció que el temps és com una goma elàstica: com més activitats es fan, més se'n poden fer, i a l'inrevés.

11.1. Com està organitzada la ciutat

Els entrevistats consideren que la ciutat oberta les 24 hores del dia és un concepte abstracte. Creuen que no és necessari que tots els serveis funcionin sempre. D'altra banda, no totes les empreses podrien suportar aquesta estructura d'obertura permanent. Només ho podrien fer les empreses capaces d'adaptar la seva estructura a uns horaris i a uns contractes laborals específics, molt diferents de l'estructura empresarial actual. Un exemple seria els establiments OpenCor, de l'empresa El Corte Inglés, que funcionen d'una forma diferent a com ho fan els establiments tradicionals d'aquesta marca i amb personal diferent del que treballa als grans magatzems. El petit comerç de proximitat no podria fer front a aquesta estructura.

Hi ha la percepció que la ciutat està pensada per a les persones que tenen més temps disponible i no pas per a les persones amb jornades de treball molt intenses. Cal tenir present que els comerciants no estan organitzats per donar una cobertura de serveis les 24 hores del dia.

11.2. La ciutat dels no residents

Les ciutats haurien de pensar-se, no tan sols per als residents, sinó també per als ciutadans i ciutadanes que no viuen a la ciutat, però que en fan un ús quotidià i intensiu. Les ciutats seran, cada vegada més, dels no residents, ja que les àrees residencials allunyades del centre de la ciutat no ofereixen els serveis necessaris; en canvi, les ciutats on tenen el lloc de treball sí que els ofereixen tots els serveis.

Les ciutats estan organitzades com 75 anys enrere, i no s'han sabut adaptar als canvis de la societat. La necessitat d'oferir serveis a la població no resident provoca la necessitat d'establir uns horaris diferents dels tradicionals. Aquesta nova dinàmica hauria d'acabar generant una dinàmica de canvi en els horaris dels serveis de la ciutat.

11.3. Superposició d'usos a la ciutat

Al centre de la ciutat hi ha un solapament de diferents esferes de temps: hi ha qui va a comprar, qui fa turisme, qui va a acompanyar el fill al metge, qui va a treballar... tot en un mateix espai. En aquest espai cèntric de la ciutat es genera un ús del temps de la ciutat indeterminat. En canvi, en un barri més perifèric, és possible que l'ús del temps i de l'espai quedi més definit i no hi hagi tanta superposició. Per exemple, en un espai rural amb menys densitat, és molt més difícil que els diferents temps es concentrin en un mateix espai. Aquesta problemàtica no és tan sols conseqüència del temps, sinó també de l'espai.

La superposició d'usos pot provocar dues situacions bastant extremes: que els usos de l'espai es barregin tant que no satisfacin ningú, o que cada zona s'especialitzi molt en només una activitat concreta. Cap d'aquests dos escenaris seria l'òptim per arribar a una bona conciliació de totes les activitats que comprèn una jornada.

Els usos múltiples del temps amaguen unes desigualtats socials de base. Hi ha col·lectius i activitats que no estan representades d'una forma equitativa en la dinàmica de la ciutat, mentre que d'altres col·lectiu potser hi estan sobrerrepresentats.

11.4. Espais de proximitat

Els diferents col·lectius d'una ciutat tenen unes necessitats específiques, però alhora, totes elles lligades a l'estructura de la ciutat. A Barcelona s'està treballant a escala de barris per tal de crear una estructura en què els serveis s'adaptin a les característiques de cada barri.

Aquesta xarxa de barri està estretament lligada amb els serveis de proximitat. Per exemple, si una escola bressol està situada al centre del barri, pot esdevenir un centre social per a diferents col·lectius i en diferents temps; és a dir, espais multifuncionals. A la societat no es relacionen els espais amb els temps. Així, per exemple, les botigues de barri són imprescindibles per mantenir una estructura de barri i veïnal segura, sense perdre l'anonimat propi d'una gran ciutat.

11.4.1. Ocupació de l'espai públic

L'ocupació de l'espai públic és un tema complex que, actualment, amb la nova immigració, ha adquirit més rellevància. Ara bé, hi ha alguna manera «correcta» d'ocupar l'espai públic? O l'ocupació de l'espai públic és fruit de qüestions econòmiques i socials que evolucionen amb el temps?

En els nous usos socials del temps i de l'espai, els immigrants han de seguir un procés d'acomodació a la nova realitat. No es pot estigmatitzar aquesta problemàtica, sinó que s'ha de tenir en compte de manera transitòria, i no es pot convertir en una especificitat. Cal tenir present que no hi ha cap manera concreta de concebre l'espai ni el temps; el que hi ha és una forma ciutadana d'ocupació de l'espai i del temps.

11.4.2. Turistes

Els turistes són un element que han fet variar els ritmes de la ciutat. Aquest col·lectiu utilitza la ciutat, bàsicament, en els «moments vall». Tenen el prime-time quan la població autòctona es dedica als treballs familiars domèstics o de descans.

S'ha de tenir present que aquest col·lectiu no té cap vincle amb l'espai ni amb l'ús del temps d'oci i de lleure de la ciutat on es troba. Els turistes són transitants; és a dir, fan un ús molt concret del temps. Per aquest motiu, la gestió dels horaris en les zones on els habitants conflueixen amb els turistes és molt complicada. Cal mantenir la lògica d'acumulació i no d'exclusió.

Els turistes tenen unes pautes de mobilitat diferents de les dels ciutadans i ciutadanes. És una mobilitat excepcional. L'ús del temps de la mobilitat dels turistes és circular. Els turistes no tenen cap destinació concreta; van a passejar, a peu o amb transport públic... És la mobilitat entesa en el sentit més ampli. Els turistes són éssers mòbils.

12. Propostes de millora dels experts

En aquest apartat s'han recopilat les propostes que han suggerit els experts entrevistats per tal de millorar la gestió de l'ús del temps social a la ciutat de Barcelona:

- Millorar i regular els horaris comercials. Es proposa que no tots els comerços estiguin oberts les mateixes hores per tal de donar una cobertura horària més àmplia i garantir que hi hagi suficients establiments en servei per donar cobertura a la població. Un bon exemple seria el funcionament rotatiu de les farmàcies.

- Nova planificació horària dels serveis de la ciutat. La necessitat que tenen les ciutats d'oferir serveis a la població no resident comportarà que es diversifiquin més els horaris; és a dir, generarà una nova dinàmica d'horaris en tots els serveis, com ara el transport públic. Aquesta nova planificació també ha de tenir en compte que es tracta d'una societat en evolució constant: el nombre d'infants ha disminuït, les dones treballen fora de casa, les distàncies són més llargues...

- Temps de la ciutat. Es considera que l'Ajuntament i els ciutadans haurien de trobar una solució perquè la ciutat no segueixi una direcció equivocada quant als usos del temps, sobretot, pel que fa al centre de la ciutat.

- En el temps de lleure, totes les activitats d'oci que es generen provoquen –i provocaran– una superposició d'usos al centre de la ciutat, ja que és el millor lloc per localitzar-los. Si l'oci s'entén com una millora del benestar personal, les Administracions han de tendir a construir més instal·lacions per oferir aquests serveis a la població, encara que no siguin plenament rendibles.

- Reduir el temps de desplaçament. Caldria una diagnosi correcta de la situació actual en termes de mobilitat per tal d'adoptar mesures correctores, de manera que els més febles no en surtin perjudicats.

- Tenir presents les necessitats de tots els col·lectius de la societat i les pautes que sorgeixen amb la nova immigració. Evitar les desigualtats socials dels temps. Per evitar aquest fet, hi hauria d'haver un discurs de polítiques de temps més sòlid, però també sent conscients que no hi ha forces socials que entenguin aquest problema a fons.

- Negociar amb les empreses perquè siguin més flexibles amb els horaris dels seus treballadors.

- Reduir les jornades laborals per a tothom; recuperar la sincronia d'horaris.

- Repensar l'organització de l'Estat del benestar; repensar la producció i la reproducció. Cal veure les polítiques de temps com a eix clau per a l'Estat del benestar quotidià.

- El Govern local hauria de gestionar els serveis de proximitat: serveis d'atenció a la vida diària dels ciutadans i serveis per a les persones dependents. És possible que aquests serveis no hagin de provenir exclusivament de l'àmbit públic, però no hi ha una demanda social explícita.

- Regular els horaris de les empreses, prohibir fer hores extra. Si es fessin horaris de caps de setmana, les empreses haurien de pagar ponderadament la diferència i la realització d'aquest horari hauria de ser optativa.

Conclusions

L'anàlisi del contingut dels grups de discussió s'estructura en quatre grans esferes temporals: el temps de treball mercantil, el temps de treball familiar i domèstic, el temps lliure i de lleure, i el temps de la ciutat. Per a cadascun d'ells s'estudia com la població percep el temps quotidià i de quina forma s'organitzen les activitats diàries en cada etapa del cicle vital.

El temps de treball mercantil

El treball mercantil té un paper central en la configuració de la vida quotidiana de les persones. Aquest temps constitueix un element bàsic per a la qualitat de vida, ja que d'ell en depenen, en bona part, els ingressos econòmics i la posició social de la població. Però la importància de l'activitat laboral va més enllà de la seva remuneració; és l'eix sobre el qual s'organitza la jornada diària. Les circumstàncies temporals de cada individu difereixen enormement en funció de si es treballa o no, de les característiques horàries d'aquest treball i del moment del cicle vital en què es troba. Dels grups de discussió se'n desprèn que, a mesura que va avançant l'edat canvia la forma com aquesta activitat es concilia o s'enfronta amb la resta d'activitats quotidianes, així com també varia la manera amb què les persones ho perceben i viuen.

El temps de treball mercantil s'identifica amb l'horari. En tots els grups d'edat apareixen alguns elements comuns:

- Es considera que els horaris de treball són excessivament extensos. En destaquen tres motius:
 - Manca d'organització empresarial
 - Allargament de les jornades a l'hora de sortida
 - Pausa massa llarga per dinar
- Com a conseqüència d'aquesta percepció, en tots els grups hi ha:
 - Preferència per horaris de treball fixos, amb una certa flexibilitat pel que fa a les hores d'entrada i de sortida. Els horaris flexibles s'associen amb jornades interminables, en què el temps de treball acaba ocupant tot el dia. Tanmateix, l'horari rígid també es percep com a negatiu, ja que dificulta la conciliació amb la vida familiar i personal.
 - Preferència per les jornades continuades, en detriment de les jornades partides, ja que aquestes últimes s'allarguen excessivament com a conseqüència del temps dedicat a dinar.
 - Percepció negativa del treball en cap de setmana, sobretot en diumenge.
 - Preferència per canviar les hores extra per dies lliures; és a dir, per temps.
- El treball i les hores que se li dediquen es relacionen amb el prestigi social. A més hores de treball, més prestigi.
- Es considera que les empreses tenen poca predisposició a adoptar horaris flexibles i a acceptar reduccions de jornada. Els treballadors són reticents a demanar mesures d'aquests tipus, per por a ser mal considerats dins l'empresa o, fins i tot, a perdre el lloc de treball.

Les queixes sobre les dificultats de conciliació temporal no es donen per igual en tots els grups socials, ni tampoc totes les persones que treballen expressen tenir problemes per gestionar el seu temps. Els entrevistats que manifesten estar més preocupats per la conciliació dels seus temps són:

- Els que volen de combinar la feina i els estudis, especialment, els més joves.
- Els adults que tenen dificultats de conciliació amb la vida familiar i personal, principalment els que tenen fills a casa.

El grup d'edat que expressa opinions més diferenciades és el de la gent gran, no tant perquè actualment no estiguin treballant, sinó per com perceben les condicions de treball actuals i les que tenien de joves:

- Consideren que actualment es treballa menys hores que abans.
- La diferència principal està en el treball femení, ja que abans les dones dedicaven menys hores que ara al treball mercantil.
- Per contra, abans es treballava més a prop de la feina. Es dedicava poc temps als desplaçaments. El mercat de l'habitatge, en què predominava el lloguer, facilitava la mobilitat residencial.

Respecte del temps de desplaçament:

- S'associa a la localització del lloc de treball i al tipus de mitjà de transport.
- És un espai temporal que té diverses dimensions: es considera temps de treball, però també es creu que és un temps mort, perdut; a la vegada, també és un temps que, per a les persones que es desplacen amb transport públic, es pot aprofitar per fer altres coses com, per exemple, llegir.
- La proximitat apareix com un element clau: es considera un privilegi treballar a prop de casa, i les opinions són més negatives com més lluny és el lloc de treball.

El temps de treball familiar domèstic

L'esfera de temps dedicada al treball familiar domèstic es presenta de forma molt més difosa que la del treball mercantil. En realitat, és un espai limitat sobretot pels horaris laborals i que pren importància en funció de les característiques dels individus i de les seves llars.

- Els entrevistats exposen que el temps de dedicació al treball familiar domèstic és molt variable segons el moment del cicle vital en què es trobin i el perfil familiar de cada individu. Una vegada més, el fet de tenir fills i l'edat d'aquests incideix en la quantitat de temps destinada a la llar. Probablement això és el que condiciona de manera més directa la quantitat de temps que es dedica a la llar i que converteix aquesta esfera en prioritària per davant del temps personal.

- Aquí, ser dona o home encara marca diferències, tot i que a les llars més joves es tendeix cap a un grau de corresponsabilitat més elevat.

- En moltes ocasions, a les llars s'utilitza algun tipus d'ajuda externa per al treball domèstic i familiar. Si es tracta de la cura dels fills, el més freqüent és demanar el suport dels avis i les àvies, mentre que per a les feines domèstiques se sol recórrer més aviat a personal remunerat. La necessitat d'aquest tipus d'ajudes depèn, doncs, del tipus de llar (si hi ha infants o no, del nombre de membres i de la seva situació laboral) i de la capacitat econòmica.

- La solució als problemes per conciliar aquesta esfera temporal amb d'altres activitats es planteja de manera individual. En molt poques ocasions els participants en els grups de discussió han comentat la necessitat de disposar de més ajuda per part de l'Administració: es constata, doncs, la percepció que la conciliació s'ubica en l'espai privat i no pas en l'espai públic. Els problemes es resolen dins la família o mitjançant la contractació de personal remunerat.

- A l'hora de delimitar el temps de dedicació al treball familiar domèstic hi ha dues dificultats:

- La superposició d'activitats, és a dir, la realització de tasques familiars o domèstiques a la vegada que se'n realitzen d'altres.

- La dificultat per quantificar un nombre exacte d'hores dedicades a les tasques domèstiques.

Una altra idea apareguda en el decurs dels grups de debat és la tendència creixent a concentrar bona part del treball domèstic en els caps de setmana, especialment els dissabtes, perquè els horaris de treball mercantil no permeten de fer-ho els dies laborables. Aquest fenomen ajuda a accentuar la percepció que el treball familiar domèstic ocupa part del temps lliure i resta temps personal per fer altres activitats.

Certament, moltes persones es troben davant d'un problema de conciliació dels temps, especialment pel que fa al temps de treball mercantil, al temps de treball familiar domèstic i al temps personal. On hi ha més diferències en termes de conciliació és en la relació entre el temps familiar domèstic i el temps personal: les prioritats cap a una activitat o una altra depenen, sobretot, de si es tenen o no fills.

El temps lliure i de lleure

El temps lliure es percep com un temps residual, supeditat, per a la majoria de la gent, a la resta d'activitats, per bé que es detecten diferències rellevants segons l'edat i la situació laboral i familiar dels individus. Per aquest motiu, és el temps més difícil de definir, la qual cosa explica que en els discursos apareguin tres conceptes diferents lligats a aquest temps de no-treball:

- Temps lliure: el temps de què es disposa per fer allò que realment es desitja.
- Temps de lleure: el temps en què es fa alguna activitat, restringida, d'una manera o una altra, per horaris.
- Temps personal: el temps de què es disposa per a un/a mateix/a; temps individual.

El temps lliure es considera com un temps subordinat a la resta de temps. El treball mercantil i, en particular, l'horari de treball, és el principal condicionant. Les mancances de temps lliure s'observen sobretot en les persones que combinen l'activitat laboral amb els estudis o amb la cura de persones dependents.

En els discursos també es manifesta una certa relativització de la manca de temps disponible. En alguns casos es considera que la percepció de manca de temps lliure està condicionada per l'excés d'activitats que es volen dur a terme.

Es distingeixen dos tipus d'activitats de lleure: les que es fan a casa i les que es fan fora de casa. L'anàlisi dels grups de discussió permet d'identificar pautes i percepcions sobre el lleure força diferenciades en funció de l'edat de les persones.

- Els entrevistats més joves associen el lleure amb els amics. En aquestes edats les relacions socials ocupen bona part de l'oci, ja sigui des de casa, mitjançant Internet, ja sigui quedant amb els amics per sortir.
- En els grups de fins a 44 anys, les activitats d'oci fora de casa solen comportar una despesa i sovint s'argumenta que el lleure els resulta car.
- Per contra, alguns dels participants d'entre 45 i 64 anys i, sobretot, els de 65 anys i més, argumenten que la ciutat ofereix moltes activitats de baix cost.

El temps de la ciutat

Barcelona és l'escenari principal on els ciutadans i ciutadanes miren d'organitzar la seva vida diària: hi treballen, hi estudien, hi fan les activitats de lleure i hi viuen en societat.

Els grups de discussió permeten de constatar una falta de consciència col·lectiva respecte de la importància que té l'organització i la regulació de la ciutat en els usos del temps. Efectivament, la gestió del temps es viu des d'una perspectiva individual, i, tret d'alguns casos molt concrets, els participants en els grups de discussió no fan demandes de serveis públics ni reclamen canvis d'horari dels serveis de la ciutat que els facilitin la gestió del temps quotidià.

Dels grups de discussió es desprèn que l'organització quotidiana dels individus i de la ciutat pivota al voltant dels horaris laborals. Per als entrevistats, els horaris de la ciutat s'expliquen amb relació als horaris de treball. En cas d'haver-hi algun conflicte, es pensa que la solució consisteix en que les empreses flexibilitzin els seus horaris i rarament es demana que siguin els horaris de la ciutat els que s'adaptin.

Els entrevistats manifesten estar satisfets de viure a Barcelona. Per a la majoria dels participants en els grups de debat, Barcelona és una bona ciutat per viure, ja que ofereix molts serveis i oportunitats: la ciutat té tot allò que es necessita. No obstant això, també presenta problemes, especialment dos: és cara i el ritme de vida és massa accelerat.

- Les persones que tenen més dificultats en la seva gestió temporal, principalment les que compaginen l'activitat laboral amb els estudis o la família, són les que més es queixen del ritme que imposa la ciutat. El raonament es basa en el fet que a Barcelona es necessita molt de temps per fer qualsevol activitat.

- En contraposició, el «poble» apareix en l'argumentari d'alguns participants com un lloc ideal on el temps deixa d'esdevenir un problema. Al poble, les distàncies s'escurcen i el temps invertit en realitzar les activitats quotidianes és menor que a Barcelona.

- Tanmateix, aquest ideal no és compartit per tots els grups d'edat. Ben al contrari, la majoria de participants valoren de forma molt més positiva viure a Barcelona que no pas viure fora: el principal motiu és que els que viuen fora de la ciutat sovint han d'invertir molt de temps en desplaçaments, en especial quan es viu fora i es treballa a Barcelona.

D'aquests discursos es desprèn que la proximitat és un element percebut com a factor primordial per obtenir una millor qualitat de vida. Quan es tracta de parlar dels horaris de la ciutat, els entrevistats els relacionen amb els serveis de proximitat, identificats en tres grans variables: els transports públics, els comerços i els serveis del barri.

- Pel que fa als transports públics, es considera que haurien de tenir uns horaris més extensos, especialment a la nit, i que els caps de setmana haurien d'augmentar la freqüència de pas.
- Es creu que els horaris comercials són suficients, excepte els dels mercats municipals. Es constata la preferència per la compra pròxima, com a estratègia de gestió i estalvi temporal.
- També es demana una ampliació horària dels serveis del barri, entre els quals s'esmenten especialment els centres cívics i les biblioteques.

Annex metodològic

Metodologia

Primera part. Grups de discussió

Aquest estudi pretén obtenir informació sobre com els barcelonins i barcelonines viuen i perceben el temps que utilitzen en cadascuna de les seves activitats quotidianes, quins factors faciliten o dificulten la conciliació de les diferents esferes temporals i com s'organitza la convivència de les activitats diàries.

Amb aquest objectiu en ment, s'ha dissenyat un estudi qualitatiu basat en grups de discussió realitzats amb la col·laboració dels ciutadans i ciutadanes de Barcelona, agrupats en quatre grups d'edat. Aquest mètode d'anàlisi qualitativa s'ha escollit per tal de recollir els discursos presents entre la població sobre els usos socials del temps. Els grups s'han definit en funció dels resultats del tractament estadístic realitzat en la primera part de l'estudi. Les dades estadístiques han permès de comprovar que l'ús social del temps a la ciutat varia segons els col·lectius socials, i que el cicle vital és la principal variable estructuradora d'aquests usos. D'acord amb això, els grups de discussió s'han dissenyat segons l'edat de la població.

Els debats estan formats per un mínim de cinc persones i un màxim aproximat d'entre onze i dotze persones, trobades a l'atzar mitjançant trucades telefòniques fetes de forma aleatòria segons els districtes escollits prèviament per a la creació dels grups.

1. Procediment d'anàlisi

El treball de camp es va realitzar entre el 14 de febrer i el 23 de febrer de 2006. Els grups de discussió es van portar a terme en centres cívics de cadascun dels diferents districtes. La durada var ser, aproximadament, d'una hora, i el debat es va enregistrar en àudio mitjançant una gravadora visible en tot moment per tots els participants. Tots ells van estar informats de l'enregistrament i en tot moment se'ls va garantir la confidencialitat de les seves dades personals i l'anonimat de les seves opinions particulars.

El procediment d'anàlisi, un cop realitzats i enregistrats els grups de discussió, va consistir en el següent:

1. Transcripció literal de tots els enregistraments, per tal d'obtenir tota la informació per escrit i poder-la treballar.
2. Lectura exploratòria i codificació de les transcripcions segons els temes a tractar en l'anàlisi.
3. Anàlisi dels diferents fragments i, seguidament, elaboració del discurs.

2. Descripció dels grups

S'han realitzat quatre grups de discussió, un per cada grup d'edat i per districte:

1. Districte de Sants. Ciutadans d'entre 25 i 44 anys.
2. Districte de l'Eixample. Ciutadans de més de 65 anys.
3. Districte de Nou Barris. Ciutadans d'entre 16 i 24 anys.
4. Districte de Les Corts. Ciutadans d'entre 45 i 64 anys.

Grup 1. Sants. Edat: de 25 a 44 anys

Codi	Sexe	Edat	Situació laboral
01 Sants	dona	43	assalariada o funcionaria
02 Sants	dona	25	estudiant
03 Sants	dona	26	estudiant
04 Sants	dona	26	assalariada o funcionaria
05 Sants	home	39	autònom
06 Sants	home	40	assalariat autònom

Grup 2. Eixample. Edat: més de 65 anys

Codi	Sexe	Edat	Situació laboral
01 Eixample	dona	74	jubilada
02 Eixample	dona	71	assalariada o funcionària
03 Eixample	dona	76	jubilada
04 Eixample	home	89	jubilat
05 Eixample	home	80	jubilat
06 Eixample	dona	78	jubilada
07 Eixample	home	77	jubilat
08 Eixample	dona	72	jubilada

Grup 3. Nou Barris. Edat: de 16 a 24 anys

Codi	Sexe	Edat	Situació laboral
01 Nou Barris	dona	20	estudiant
02 Nou Barris	dona	22	assalariada o funcionària
03 Nou Barris	home	23	assalariat o funcionari
04 Nou Barris	dona	24	assalariada o funcionària
05 Nou Barris	dona	18	estudiant
06 Nou Barris	dona	17	atur

Grup 4. Les Corts. Edat: de 45 a 64 anys

Codi	Sexe	Edat	Situació laboral
01 Les Corts	home	50	autònom
02 Les Corts	dona	48	treball temporal
03 Les Corts	dona	48	autònoma
04 Les Corts	dona	56	assalariada o funcionària
05 Les Corts	dona	61	jubilada
06 Les Corts	dona	53	assalariada o funcionària
07 Les Corts	home	59	prejubilat

3. Ràtios de participació

Les ràtios de participació en els grups són les que es mostren a la taula següent:

Grups de discussió NUST Febrer 2006	16 a 24 anys	25 a 44 anys	45 a 64 anys	65 i més anys	Total
Trucades	424	609	351	344	1.728
Trucades amb resposta	211	285	145	158	799
Interessats a participar	12	15	16	19	62
Confirmen participació	8	9	7	11	35
Assisteixen al grup	6	6	6	8	26
Hores trucades					57
% sobre trucades amb resposta					
Interessats a participar	5,69	5,26	11,03	12,03	7,76
Confirmen participació	3,79	3,16	4,83	6,96	4,38
Assisteixen al grup	2,84	2,11	4,14	5,06	3,25
Ràtio participants/hora de trucades					
Interessats a participar					1,09
Confirmen participació					0,61
Assisteixen al grup					0,46

Segona part. Entrevistes exploratòries

Els experts entrevistats són els que s'indiquen a continuació:

Anna Alabart. Departament de Sociologia. Universitat de Barcelona.

Cristina Carrasco. Departament de Teoria Econòmica. Universitat de Barcelona.

Àngel Cebollada. Departament de Geografia. Universitat Autònoma de Barcelona.

Marta Masats. Institut d'Estadística de Catalunya.

Albert Recio. Departament d'Economia Aplicada. Universitat Autònoma de Barcelona.

Joan Subirats. Institut de Govern i Polítiques Públiques. Universitat Autònoma de Barcelona.

Teresa Torns. Departament de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona.

La realització i el buidatge de les entrevistes es va portar a terme entre els mesos de maig i juny de 2005. Totes les entrevistes tenen un caràcter exploratori per tal d'obtenir una informació de base útil com a punt de partida de l'anàlisi dels Nous Usos Socials del Temps. Les entrevistes es van enregistrar per tal de facilitar-ne l'anàlisi posterior.